

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Факультет водогосподарської інженерії та екології

Кафедра екології

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
в.о. завідувача кафедри екології
доц. _____ Вікторія КАЦЕВИЧ
« ____ » лютий 2024 р.

Пояснювальна записка

до дипломної роботи

освітній ступінь «Магістр»

на тему: Обґрунтування створення ландшафтного заказника місцевого
значення «Балка Чернеча» Дніпропетровської області

Виконав: здобувач вищої освіти 2 курсу, групи
МгЕз-1-22 спеціальності – 101 «Екологія»
Олександр ДЕМИДОВ
(прізвище та ініціали)

Керівник проф. Юрій ГРИЦАН
(прізвище та ініціали)

Рецензент _____
(прізвище та ініціали)

Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет водогосподарської інженерії та екології
Кафедра екології
Освітньо-кваліфікаційний рівень «Магістр»
Спеціальність – 101 Екологія
Освітньо-професійна програма «Екологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ :
в.о. завідувач кафедри екології
доц. _____ Вікторія КАЦЕВИЧ
« ____ » _____ 202__ р.

ЗАВДАННЯ
на дипломну роботу здобувачці вищої освіти
Демидову Олександрю Олександровичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Обґрунтування створення ландшафтного заказника місцевого значення «Балка Чернеча» Дніпропетровської області

Затверджена наказом по університету від «17» січня 2024 р. № 35

2. Термін здачі студентом закінченої роботи: « ____ » _____ 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: данні щодо тваринного та рослинного світу території балка «Чернеча», відкриті данні щодо рослин та тварин, які знаходяться під охороною.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що їх належить розробити) 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРИРОДИ В УКРАЇНІ 2. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ УМОВИ 3. МЕТОДОЛОГІЯ СТВОРЕННЯ ЛАНДШАФТНОГО ЗАКАЗНИКА МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ 4. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ 5. ОХОРОНА ПРАЦІ

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) Презентація в Power Point (актуальність, мета, об'єкт, предмет та задачі досліджень, отримані результати, висновки та рекомендації)

---

6. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів, що їх стосуються

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	проф. Юрій ГРИЦАН		
2	проф. Юрій ГРИЦАН		
3	проф. Юрій ГРИЦАН		
4	проф. Юрій ГРИЦАН		
5	проф. Юрій ГРИЦАН		

7. Дата видачі завдання: : « ___ » _____ р.

Керівник роботи _____ Юрій ГРИЦАН

Здобувач вищої освіти _____ Олександр ДЕМИДОВ

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	ВСТУП	01.10.23 – 14.10.23	виконано
2	ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРИРОДИ В УКРАЇНІ	15.10.23 – 30.10.23	виконано
3	ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ УМОВИ	01.11.23 – 14.11.23	виконано
4	МЕТОДОЛОГІЯ СТВОРЕННЯ ЛАНДШАФТНОГО ЗАКАЗНИКА МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ	15.11.23 – 25.12.23	виконано
5	РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ	25.11.23 – 25.12.23	виконано
6	ОХОРОНА ПРАЦІ	25.12.23 – 10.01.24	виконано
7	ВИСНОВКИ	11.01.24 – 15.01.24	виконано
8	ОФОРМЛЕННЯ РОБОТИ	16.01.24 – 16.02.24	виконано

Керівник роботи _____ Юрій ГРИЦАН

Здобувач вищої освіти _____ Олександр ДЕМИДОВ

(підпис)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота складається зі вступу, 5 розділів, висновків та списку літератури. Повний обсяг роботи – 75 сторінка друкованого тексту, включаючи 17 рисунки та 4 таблиць. Перелік посилань містить 35 найменування.

Метою даної дипломної роботи є обґрунтування необхідності створення ландшафтного заказника місцевого значення «Балка Чернеча» в Дніпропетровській області.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- вивчити природні та рекреаційні ресурсів балки «Чернеча»;
- розробити рекомендацій щодо організації та управління цим заказником з урахуванням вимог збереження природи та забезпечення сталого розвитку території.

Об'єктом для вивчення є потенційний ландшафтний заказник місцевого значення «Балка Чернеча» в Дніпропетровській області.

Предметом дослідження є процес обґрунтування створення ландшафтного заказника місцевого значення «Балка Чернеча» в Дніпропетровській області. Головним аспектом предмету є визначення необхідності та цілей створення заказника, вивчення природних, рекреаційних та інших ресурсів об'єкту, а також розробка рекомендацій щодо організації та управління ним.

Ключові слова: флора, фауна, заповідні території, біорізноманіття, заказник.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРИРОДИ В УКРАЇНІ	8
1.1 Історія та сучасний стан охорони природи в Україні	8
1.2 Поняття та класифікація територій чи об'єктів природно-заповідного фонду	11
1.3 Аналіз стану природно-заповідного фонду України та провідних країн Європи	20
РОЗДІЛ 2 ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ УМОВИ	22
2.1 Географічне розташування	22
2.2 Кліматичні умови	23
2.3 Рослинний та тваринний світ Дніпропетровської області	26
2.4 Геологічна будова та ґрунти	27
РОЗДІЛ 3 МЕТОДОЛОГІЯ СТВОРЕННЯ ЛАНДШАФТНОГО ЗАКАЗНИКА МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ	30
РОЗДІЛ 4 РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ	32
4.1 Характеристика тваринного світу	32
4.2. Характеристика рослинного світу	43
4.3 Характеристика антропогенного впливу	53
4.4 Еколого-економічна характеристика	54
РОЗДІЛ 5 ОХОРОНА ПРАЦІ	56

5.1 Оцінка ризиків та управління ними	56
5.2 Організація робочих місць та умов праці	57
5.3 Заходи з попередження нещасних випадків та професійних захворювань	58
5.4 Організація медичного обслуговування	59
5.5 Організація психологічної підтримки	60
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	62
ЛІТЕРАТУРА	64
ДОДАТКИ	68

ВСТУП

У сучасному світі проблема збереження природного середовища та біорізноманіття набуває особливого значення. Зростання антропогенного впливу призводить до пошкодження екосистем та загрози викликаних людською діяльністю змін клімату. Одним із способів збереження природних комплексів та забезпечення їх стабільності є створення ландшафтних заказників місцевого значення.

Дніпропетровська область, яка славиться своєю унікальною природою та багатим біорізноманіттям, не є винятком. Один із потенційно цінних для збереження об'єктів у цьому регіоні є Балка Чернеча, що має велике значення для місцевої екосистеми та має потенціал стати об'єктом ландшафтного заказника.

Метою даної дипломної роботи є обґрунтування необхідності створення ландшафтного заказника місцевого значення «Балка Чернеча» в Дніпропетровській області, вивчення його природних та рекреаційних ресурсів, а також розробка рекомендацій щодо організації та управління цим заказником з урахуванням вимог збереження природи та забезпечення сталого розвитку території.

Такий підхід дозволить не лише зберегти природні цінності регіону для майбутніх поколінь, але й створити можливості для розвитку екологічного туризму та збалансованого використання природних ресурсів.

Зважаючи на важливість збереження природи та біорізноманіття, створення ландшафтного заказника місцевого значення «Балка Чернеча» в

Дніпропетровській області має великий потенціал вирішити низку проблем, пов'язаних з охороною природи та сталим розвитком території.

Балка Чернеча є унікальною екосистемою, яка включає в себе різноманітні типи рослинності та живлення для місцевої фауни. Вона також відіграє важливу роль у збереженні ґрунтів та водних ресурсів регіону. Створення заказника дозволить захистити цей унікальний біотоп від негативного впливу людської діяльності, що може включати в себе забудову, промислову діяльність та незаконну рубку лісів.

Крім того, ландшафтний заказник може стати центром екологічно освітньої та науково-дослідної діяльності. Він може стати місцем для проведення екскурсій, наукових конференцій та інших заходів, спрямованих на підвищення усвідомлення громадськості щодо важливості збереження природи та біорізноманіття.

Таким чином, створення ландшафтного заказника місцевого значення «Балка Чернеча» в Дніпропетровській області є важливим кроком у збереженні природної спадщини регіону та стимулюванні сталого розвитку території.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРИРОДИ В УКРАЇНІ

1.1 Історія та сучасний стан охорони природи в Україні

Україна має давню історію охорони природи, яка почалася ще у ХІХ столітті. У цей період були створені перші заповідні угіддя та заказники, які мали на меті зберегти природні комплекси та важливі для флори та фауни місця.

У ХХ столітті, з початком екологічного руху, були прийняті значні кроки у вдосконаленні охорони природи. Україна приєдналася до ряду міжнародних угод та конвенцій, спрямованих на збереження біорізноманіття та природних ресурсів.

Початком в міжнародній співпраці стала конференція в Ріо-де-Жанейро в 1992 році, на якій розглядалися питання збереження різноманіття рослинного та тваринного світу через формування системи природоохоронних заходів. Під час цієї конференції було прийнято ряд документів, які визначали і визначають на сьогодні важливість збереження біорізноманіття, як одного з першочергових завдань для людства. Одним із головних міжнародних документів стосовно збереження біорізноманіття є «Конвенція про охорону біологічного різноманіття», підписантами якої на сьогодні є 193 країни світу. Відповідно до цієї конвенції, станом на 2020 рік природоохоронні території мають охоплювати 17% на суходолі та 10% морської акваторії [1-9].

Окрім цього в Україні діють ряд міжнародних конвенцій та угод, які визначають правила створення природоохоронних територій. Перелік цих документів наведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 Міжнародні документи ратифіковані Україною у сфері природо-заповідного законодавства

Рамсарська конвенція	Стаття друга конвенції про водно-болотні угіддя	Ратифіковано законом України № 4377/96-ВР від 29.10.96
Бернська конвенція	Стаття четверта Конвенції про охорону дикої флори та фауни природних середовищ існування в Європі	Ратифіковано законом України № 4377/96-ВР від 29.10.96
Боннська конвенція	Стаття друга Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин	Ратифіковано законом України № 535-XIV (535-14) від 19.03.99
Конвенція про всесвітню спадщину	Стаття 5 Конвенції про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини	Ратифіковано Указом Президії Верховної Ради України № 6673-XI (66673-11) від 04.10.2004
Карпатська конвенція	Стаття 4 рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат	Ратифіковано законом України № 1672-IV від 07.04.2004
Чорноморська конвенція	Стаття 4 протоколу Про охорону біорізноманіття Конвенції про захист Чорного моря від забруднення	Ратифіковано постановою ВР № 3939-XII від 04.02.94

«На сьогоднішній день українське законодавство про охорону природи базується на Конституції України, Законі «Про природно-заповідний фонд України», Законі «Про охорону навколишнього природного середовища», а також інших нормативно-правових актів.

На жаль, за даними аналізу літературних джерел та практичним досвідом на сьогодні єдиним дієвим механізмом щодо охорони довкілля та його компонентів є створення заповідних територій» [10-17].

Одним з найважливіших аспектів сучасної охорони природи в Україні є захист біорізноманіття. Україна є однією з країн Європи з високим рівнем біорізноманіття, тому збереження цінних природних угідь та видів є пріоритетним завданням держави. З метою збереження біорізноманіття, в Україні було створено мережу природоохоронних територій, що включає національні парки, природні заповідники, заказники та інші об'єкти.

Відповідно до «Закону України «Про природно-заповідний фонд» існує 11 категорій об'єктів природно-заповідного фонду. Об'єкти природно-заповідного фонду можуть бути створені відповідно до указу Президента України або рішенням органів місцевого самоврядування. Залежно від значення всі об'єкти ПЗФ можна поділити на дві категорії: загальнодержавного значення та місцевого значення. Класифікація об'єктів природно-заповідного фонду в Україні наведена на рисунку 1.1» [10-17].

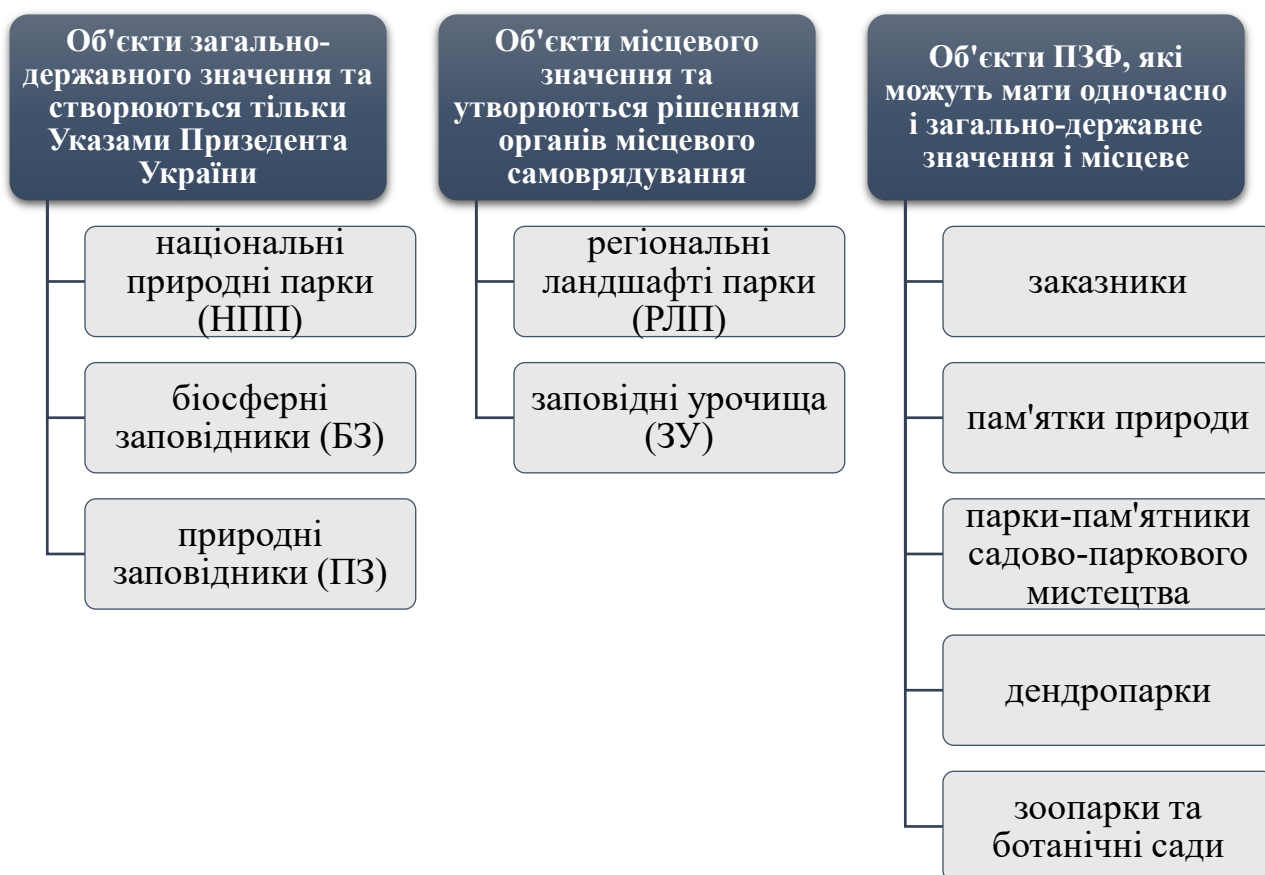

Рисунок 1.1 Категорії об'єктів природно-заповідного фонду

1.2 Поняття та класифікація територій чи об'єктів природно-заповідного фонду

Одним із етапів створення природоохоронної території є правильне визначення її категорії. Обрана категорія має відповідати суті даної території, тобто відображати стан збереженості території, наявність або відсутність історико-культурних пам'яток, наявних на території видів рослин або тварин, які потребують збереження, тощо.

Відповідно до закону України Про природно-заповідний фонд встановлено 11 категорій природоохоронних територій. Розглянемо кожен з цих категорій більш детально.

Природні заповідники. Це території або з типовим або унікальним природним комплексом для даної ландшафтної зони. Всі компоненти, які зустрічаються на цій території входять до складу природного заповідника. Природні заповідники створюються для вивчення тих природних процесів, які відбуваються в навколишньому середовищі. «Результати, які отримані внаслідок цих досліджень в подальшому використовуються для раціонального використання наявних природних ресурсів, а також створення та впровадження природоохоронних заходів. Під час створення природного заповідника всі земельні та водні ділянки вилучаються з господарської діяльності. На сьогодні в Україні налічується 19 природних заповідників. На жаль внаслідок повномасштабного вторгнення РФ на територію нашої держави деякі із заповідників були окуповані, такі як «Асканія-Нова» та «Чорноморський біосферний заповідник» в Херсонській області, деякі природні заповідники на сьогодні частково або повністю закриті для відвідування» [10-18].

Біосферні заповідники. До складу біосферних заповідників входять, як природні заповідники, так і національні парки, а також території та об'єкти ПЗФ інших категорій. На відміну від природних заповідників до складу біосферних заповідників можуть входити землі, які зазнали мінімального антропогенного порушення. Метою створення біосферних заповідників є збереження та відновлення цінних природних комплексів, а також збереження генофонду представників рослинного чи тваринного світу. Територія біосферного заповідника може поділятися на певні функціональні зони з різними режимами заповідання. На сьогодні в Україні створено п'ять біосферних заповідників [10-18].

«Національні природні парки. До складу національних природних парків відносяться культурно-освітні, рекреаційні, природоохоронні та науково-дослідні установи, які мають загальнодержавне значення. Національні природні парки створюються для збереження, за необхідності відтворення та ефективного використання об'єктів та природних комплексів. В свою чергу такі об'єкти або природні комплекси мають оздоровчу, природоохоронну, історико-культурну, естетичну або наукову цінність. Як і в природних заповідниках під час створення національного природного парку всі земельні та водні ділянки зі всіма наявними ресурсами вилучаються з господарського користування. За аналогією з біосферними заповідниками на території національних природних парків можуть встановлюватись різні функціональні зони» [10-18]..

Національні природні парки. До складу національно-природних парків відносяться культурно-освітні, рекреаційні, природоохоронні та науково-дослідні установи, які мають загальнодержавне значення. Національні природні парки створюються в першу чергу для збереження, за необхідності відтворення та ефективного використання природних комплексів. В свою чергу такі об'єкти або природні комплекси мають оздоровчу, природоохоронну, історико-культурну, естетичну або наукову цінність. Як і в природних заповідниках під час створення національного парку всі земельні

та водні ділянки зі всіма наявними ресурсами вилучаються з господарського користування. За аналогією з біосферними заповідниками на території національних природних парків можуть встановлюватись різні функціональні зони, такі як:

- заповідна зона, яка влаштовується для відновлення та охорони природних комплексів, які мають велику цінність. Режим користування даною зоною відповідає встановленим вимогам до природних заповідників;

- зона регульованої рекреації, в якій дозволено проводити екскурсії, оздоровлення населення та відпочинок. Також в цій зоні можливе створення екологічних стежок та різних туристичних маршрутів. В той же час в цій зоні забороняється мисливство, промислове рибальство та будь-яка інша діяльність, яка може мати негативні наслідки для природних комплексів;

- зона стаціонарної рекреації. В межах цієї зони можливе розташування об'єктів, які використовуються для обслуговування відвідувачів парків на кшталт кемпінгів, готелів тощо. Поряд з цим в межах даної зони забороняється будь-яка діяльність не пов'язана з її функціональним призначенням або ж може мати негативний вплив на природні комплекси, об'єкти заповідної зони та об'єкти зони регульованої рекреації;

- господарська зона. В межах цієї зони дозволена господарська діяльність, яка забезпечує функціонування парку. Також в цю зону входять населені пункти та землі інших землекористувачів, які входять до складу парку. Будь-яка господарська діяльність в межах цієї зони має здійснюватися відповідно до всіх вимог та обмежень які застосовуються відповідно до встановленого законодавства.

«На сьогодні в Україні налічується 53 національні парки, найбільша кількість яких розташована в Івано-Франківській та Херсонській областях. На жаль, через військову агресію деякі парки зазнали значного антропогенного впливу. Одним з таких прикладів є національний природний парк «Олешківські піски» в Херсонській області» [10-18].

На рис. 1.2 наведена карта розташування біосферних, природних заповідників на парків.

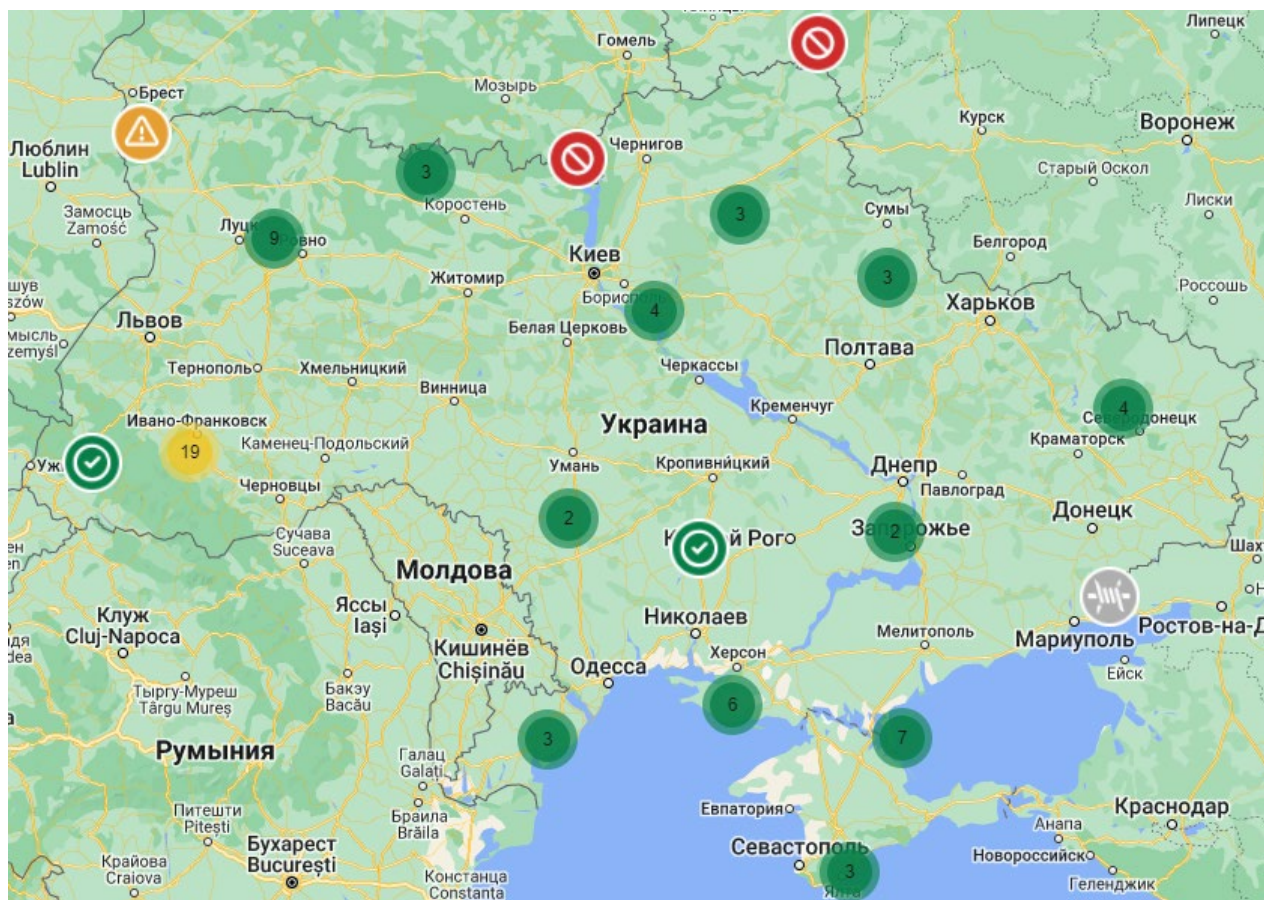

Рисунок 1.2 – Схема розташування об’єктів ПЗФ загальнодержавного значення [10-18].

Позначення - доступно - частково обмежено - тимчасово закрито - окуповано

«Регіональні ландшафтні парки. Ці парки створюються на регіональному або місцевому рівні. Регіональні парки створюють для того, щоб зберегти в природному стані унікальні природні комплекси або об’єкти, а також природні комплекси, які є типовими для даної місцевості. Також регіональні парки створюються для того аби забезпечити організований відпочинок населення. Під час створення регіональних парків за необхідності може відбуватися вилучення земельних ділянок природних та водних об’єктів. Регіональні ландшафтні парки - це майже ті самі національні природні парки які були створені на місцевому рівні відповідно до рішень обласних рад. На

сьогодні в Україні налічується 87 регіональних ландшафтних парків. Схема їх розташування наведена на рис. 1 3 .

Рисунок 1.3 – Схематичне розташування регіональних ландшафтних парків на території нашої держави» [10-18].

Заказники. Як правило, до заказників відносяться невеликі природні ділянки, на яких були виявлені певні природні компоненти, що потребують охорони. Такі компоненти можуть бути представлені геологічним середовищем, природним комплексом або окремими представниками флори чи фауни. В такому випадку на території заказника починає діяти режим цільової охорони. Під час створення заказника, вилучення земельних ділянок, водних ділянок або ж інших природних об'єктів у власника не відбувається. Залежно від призначення або об'єкта, який потребує охорони заказники можна поділити на 11 типів. Класифікація заказників наведена на малюнку 1.4 [10-18].

Лісові заказники включають ділянки лісів, що мають природоохоронну, наукову, естетичну та інші цінності, та потребують збереження. Це можуть бути фрагменти старих лісів, заболочених або інших лісів із значним біорізноманіттям.

Ботанічні заказники створюються з метою охорони цінних ботанічних об'єктів — популяцій видів рослин, що знаходяться під охороною держави, рідкісних рослинних угруповань та ділянок типової рослинності, збереженої в природному стані. Залежно від об'єкта охорони таких заказників, вони можуть включати лісові, лучні, степові екосистеми та інші території.

Орнітологічні заказники передбачають охорону територій, цінних для птахів. Такими є місця гніздування (розміщення колоній, окремих гнізд рідкісних видів та буферні зони навколо таких гнізд, місця сезонних скупчень птахів під час міграцій та зимівлі).

Ентомологічні заказники включають місця існування комах, що охороняються Червоною книгою України та іншими природоохоронними документами, а також місця мешкання природних запилювачів. Ними можуть бути степові балки, місця скупчення старовікових дерев, наприклад старих дубів, деревина яких є місцем розвитку личинок жука-оленя.

Іхтіологічні заказники створюються з метою охорони місць мешкання рідкісних видів риб та цілісних іхтіокомплексів, а також для охорони місць нересту риб. Такими територіями зазвичай є водні об'єкти, у тому числі заплави річок із старицями, ділянки природного русла незарегульованих річок, верхів'я річок, заплави річок із старицями.

Загальнозоологічні заказники створюються для охорони фауністичних комплексів та ділянок, необхідних для збереження видів тварин, що знаходяться під охороною. Території для створення таких заказників можуть бути дуже різноманітними і залежать від біотопічних потреб виду, для збереження якого створюється заказник.

Рисунок 1.4 - Класифікація заказників

Гідрологічні заказники включають водні об'єкти (річки, струмки, озера, болота, плавні та заплави), що мають велику природну цінність. При створення таких заказників бажано включати до їх складу природний комплекс у максимально повному складі (наприклад, річку із заплавою, струмок із заболоченою ділянкою, з якої він бере початок тощо).

Загальногеологічні заказники створюються з метою охорони цінних для науки геологічних утворень (скелі, відслонення порід, гіпсові натічні утворення тощо).

Палеонтологічні заказники створюють в місцях, де внаслідок геологічних процесів на поверхні оголюються шари земної поверхні, в яких виявляються скам'янілі рештки доісторичних живих організмів. Прикладом таких територій є урочища «Дружківські скам'янілі дерева» на Донеччині та Мар'їна Гора на Луганщині, на відслоненнях якої оголюються відбитки доісторичних організмів.

Карстово-спелеологічні заказники створюють з метою охорони від пошкодження печер та інших карстових утворень, а також їх унікального біорізноманіття (печери, карстові воронки тощо).

Ландшафтні заказники є оптимальними для охорони всіх елементів природного ландшафту, рослинного та тваринного світу.

Пам'ятки природи. До пам'яток природи відносяться певні унікальні утворення, природного характеру, які мають наукове, природоохоронне, пізнавальне, естетичне та культурне значення. Такі утворення підпадають під охорону, для того щоб зберегти їх в природному стані. До пам'яток природи можуть належати, як окремі ділянки природи, які мають певну площу, так і окремі об'єкти, такі як скелі окремі дерева каміння тощо. Під охорону пам'яток природи потрапляє тільки основний об'єкт, який включений до них. Однією з важливих функцій, виконують пам'ятки природи є просвітницька. Загальна схема розташування пам'яток природи на території України наведена на рисунку 1.5.

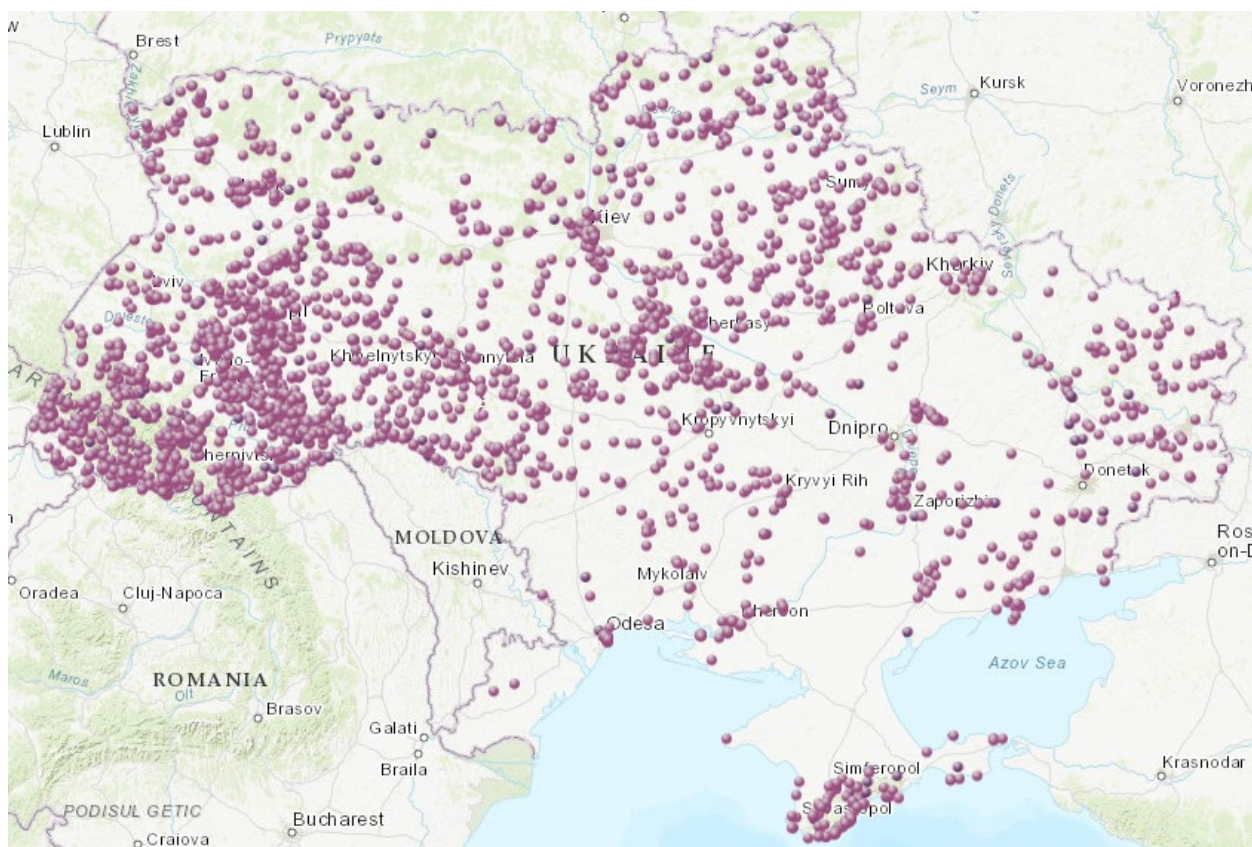

Рисунок 1.5 – Схематичне розташування пам'яток природи на території України [10-18].

Як ми бачимо, на території нашої країни зареєстрована доволі значна кількість пам'яток природи. Це можна пояснити їх незначною площею, розміром або навіть інколи взагалі відсутністю площі необхідної для охорони.

Заповідні урочища. Відповідно до закону заповідними урочищами можуть бути оголошені болотні степові лісові або ж інші виокремлені ландшафти, які мають важливе значення з точки зору науки, естетики або природоохоронної діяльності. Заповідні урочища створюють для того, щоб зберегти об'єкт в природному стані. Під час створення заповідного урочища не відбувається вилучення земельних, водних або будь-яких інших ділянок. Поряд з цим на території урочища діє заборона на будь-яку господарську діяльність, яка може призвести до порушення природних процесів. Загальна схема розташування заповідних урочищ на території України наведена на рисунку 1.6.

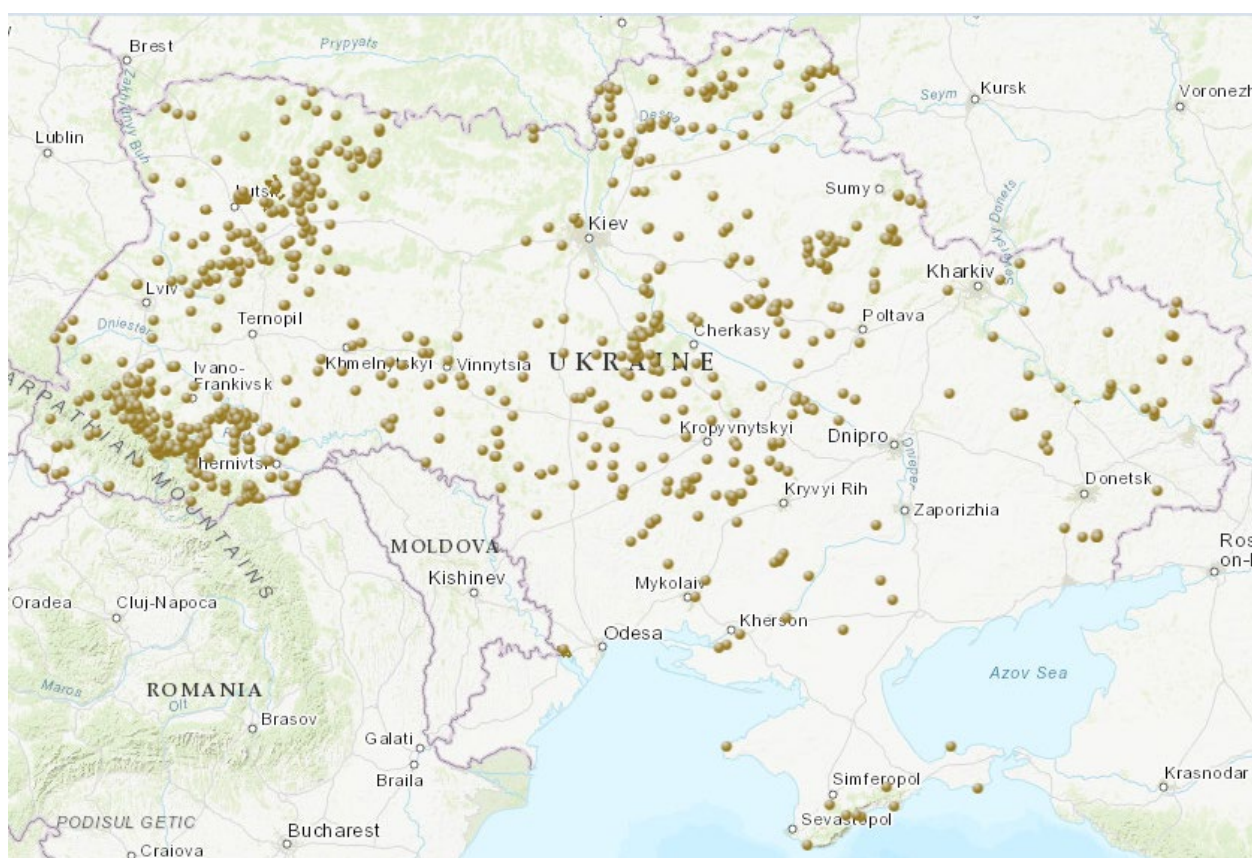

Рисунок 1.6 – Схематичне розташування заповідних урочищ на території України [10-18].

Інші об'єкти які визначені законодавством України мають штучне походження. до таких об'єктів належать зоологічні парки дендрологічні парки ботанічні сади та парки пам'ятки садово-паркового мистецтва. такі об'єкти отримують природоохоронний статус під час їх створення.

1.3 Аналіз стану природно-заповідного фонду України та провідних країн Європи

Сьогодні ПЗФ України налічує понад 8246 територій та об'єктів загальною площею понад 4,5 мільйона гектарів, що становить близько 4,6% території країни. В той же час цей показник набагато нижчий ніж в багатьох країнах Європи. Відповідно до площі нашої держави рекомендований рівень заповідності має становити на рівні 15-20%. Порівняльний аналіз площі заповідних територій в країнах Європи та в Україні наведено на рисунку 1.7.

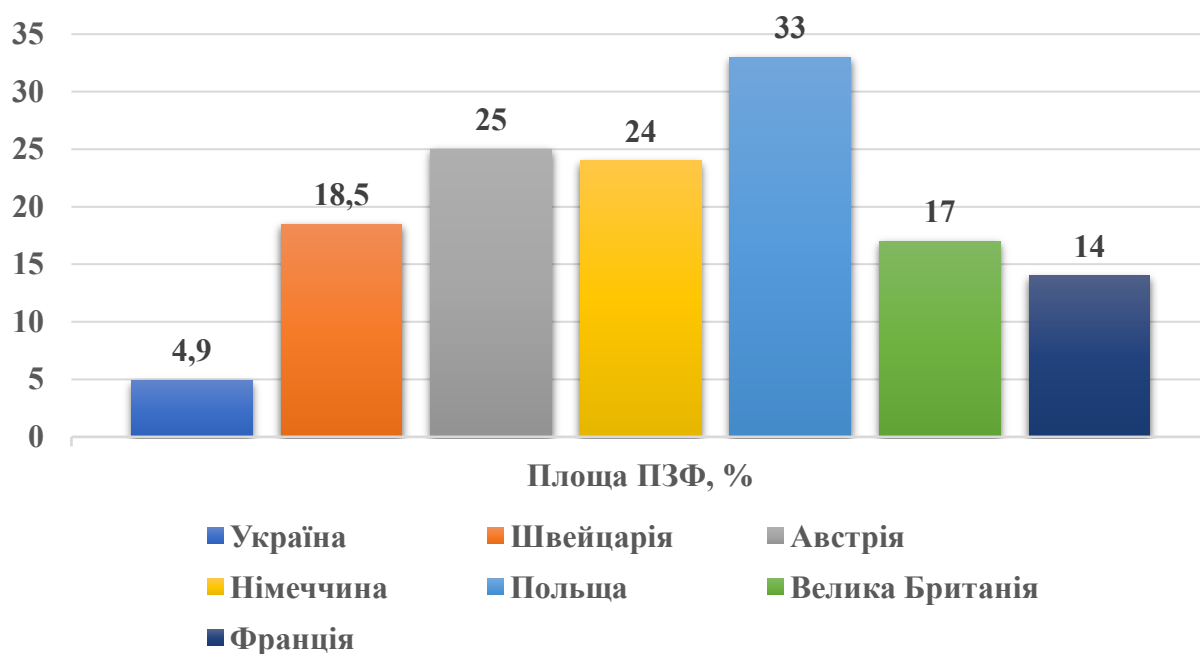

Рисунок 1.7 – Рівень заповідності території в Україні та країнах Європи [18].

Як ми бачимо, з наведених даних найбільший рівень заповідності території 33% має Польща, на другому місці майже з однаковим відсотками 25 та 24 розташовані Австрія та Німеччина відповідно, площа заповідних територій в Швейцарії становить 18,5%, а в Великій Британії 17 %, у Франції - 14% Як ми бачимо, Україна має найменший показник 4,9%, який майже в

чотири рази нижчий ніж цього потребує норматив. Основними факторами, які впливають на дану ситуацію можна назвати:

- по-перше, недостатнє фінансування об'єктів природно-заповідного фонду. На жаль, ситуація складається інколи навіть так, що коштів не вистачає навіть на заробітну плату відповідним співробітникам, вже не кажучи про необхідне облаштування територій;

- по-друге, поряд з цим слід відмітити антропогенний вплив діяльності людини, який проявляється в браконьєрстві, незаконній рубці лісів та забрудненні довкілля. Навіть інколи байдуже ставлення громади до стану об'єктів ПЗФ також призводить до погіршення їх загального стану та збереження [18].

Окремо слід відмітити вплив бойових дій на стан об'єктів природно-заповідного фонду. Як відомо суттєвого впливу внаслідок бойових дій або окупації зазнали три з п'яти біосферних заповідників, а саме «Асканія-Нова», «Чорноморський» та «Чорнобильський», 10 з 19 природних заповідників та 17 з 55 національних природних парків (рис. 1.8). Певна кількість об'єктів природно-заповідного фонду на сьогодні знаходиться під окупацією, і на жаль стан цих об'єктів на сьогодні нам невідомий.

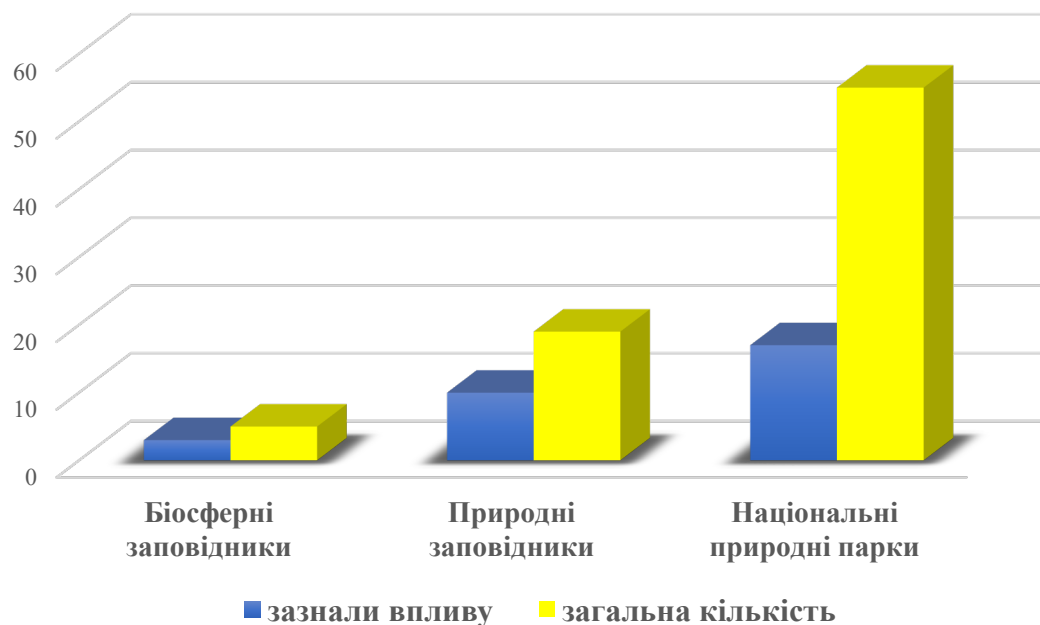

Рисунок 1.8 – Вплив воєнних дій на об'єкти ПЗФ [18]

РОЗДІЛ 2 ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ УМОВИ

2.1 Географічне розташування

Ландшафтний заказник, який проектується «Балка Чернеча» розташовується в межах трьох адміністративних районів Дніпропетровської області: Дніпровського, Синельниківського та Новомосковського. Орієнтовна площа заказника становить 1350 га, протяжність заказника зі сходу на захід - 5 км, а з півночі на південь – 18 км (рис. 2.1).

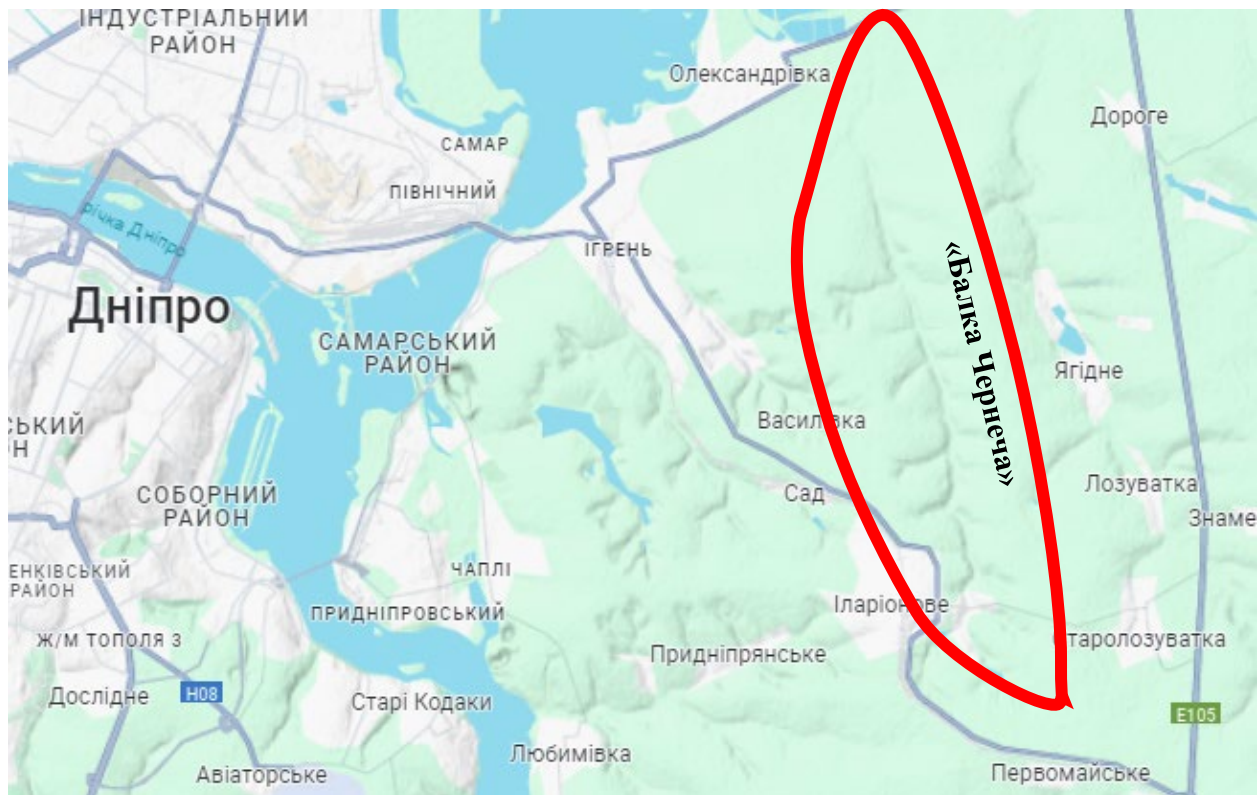

Рисунок 2.1 – Схема розташування заказника «Балка Чернеча» [19-25]

Як ми бачимо, в межах заказника майже відсутні населені пункти винятком є село Іванівка та селище Іларіонове, які розташовані неподалік самої балки. Також слід відмітити на території балки поодинокі дачні масиви та старі фермерські господарства. Незначну кількість сільськогосподарських споруд можна спостерігати неподалік селища Олександрівка.

На досліджуваній території розташовано шість заповідних об'єктів місцевого значення, п'ять з яких - ботанічні заказники:

- Балка Липова: 3,1 га;
- Балка Осипова (Балка Осикова): 14,4 га;
- Балка Орлова: 9,4 га;
- Балка Павлівська: 28,0 га;

Також тут знаходиться «Павлівський ліс» - ботанічна пам'ятка природи, яка займає площу 5 га.

Всі заповідні території охоплюють частини правих бічних відгалужень балки Чернечої в її середній течії. Рекомендується зберегти статус і межі цих об'єктів без змін, а незаповідні ділянки балок, де розташовані заказники та пам'ятка природи, включити до складу проектного заказника «Балка Чернеча», який буде цінним комплексом з точки зору природних територій [19-25].

2.2 Кліматичні умови

«Дніпропетровська область знаходиться в центральній частині України та має різноманітний рельєф, що впливає на формування її клімату. Область розташована переважно на правому березі річки Дніпро та охоплює частину Придніпровської височини, Приазовсько-Донецької височини та Північно-Причорноморської низовини.

Географічне положення області має велике значення для формування її клімату. Вона розташована у помірному поясі, що визначає помірний континентальний клімат з прохолодними зимами та теплими літами. Найбільш впливовим фактором на клімат є віддаленість від впливу великих водойм – морів та океанів.

Рельєф області характеризується різноманітністю: відзначаються плоскогір'я, плато, височини та низовини. Це сприяє формуванню мікрокліматичних умов, особливостям теплового режиму та розподілу опадів по території.

Дніпропетровська область має типовий для центральної частини України помірно-континентальний клімат. Зими в області помірно холодні, з середньою температурою січня від $-6\text{ }^{\circ}\text{C}$ до $-8\text{ }^{\circ}\text{C}$. Літа теплі, з середньою температурою липня від $20\text{ }^{\circ}\text{C}$ до $24\text{ }^{\circ}\text{C}$. Амплітуда температурних коливань між зимою та літом може досягати $40\text{ }^{\circ}\text{C}$ (рис. 2.2).

Опади рівномірно розподілені протягом року, але їх кількість варіює в залежності від місяця. Найбільше опадів зазвичай припадає на травень і червень, коли вони можуть досягати 60-70 мм на місяць. Найменше опадів випадає у січні та лютому, коли вони становлять всього 20-25 мм на місяць.

В області характерні короткі весняні та осінні періоди, що обумовлено різкою зміною температур та вологості повітря. Зимові періоди відносно стабільні, з відносно невеликими температурними коливаннями (ри.2.2).

Дніпропетровська область, як і вся планета, відчуває вплив глобальних змін клімату. Останні десятиліття відзначаються певними тенденціями, що свідчать про зміну клімату в регіоні. Однією з найважливіших змін є підвищення середньорічної температури. Відзначається, що зими стають теплішими, а літа - спекотнішими. Це може призвести до збільшення кількості спекотних днів та ночей, що має вплив на різноманітність та розвиток рослинного покриву, а також на різноманіття тваринного світу» [19-25].

Ще однією помітною тенденцією є зміна в розподілі опадів. Можливі збільшення або зменшення опадів у різні періоди року, що може призвести до посилення або послаблення впливу суховію та повеней.

Крім того, можна відзначити і зміни в екстремальних погодних умовах. Збільшення кількості та інтенсивності сильних опадів, злив, граду, а також збільшення частоти та інтенсивності вітрових явищ може призвести до значного впливу на сільське господарство, екологічну ситуацію та загрози для населення.

Прогнозування змін клімату для Дніпропетровської області важливе для розвитку стратегій адаптації до нових умов. Ретельне вивчення кліматичних змін та їх можливих наслідків дозволить розробити ефективні заходи з мінімізації негативного впливу змін клімату на природне середовище та суспільство.

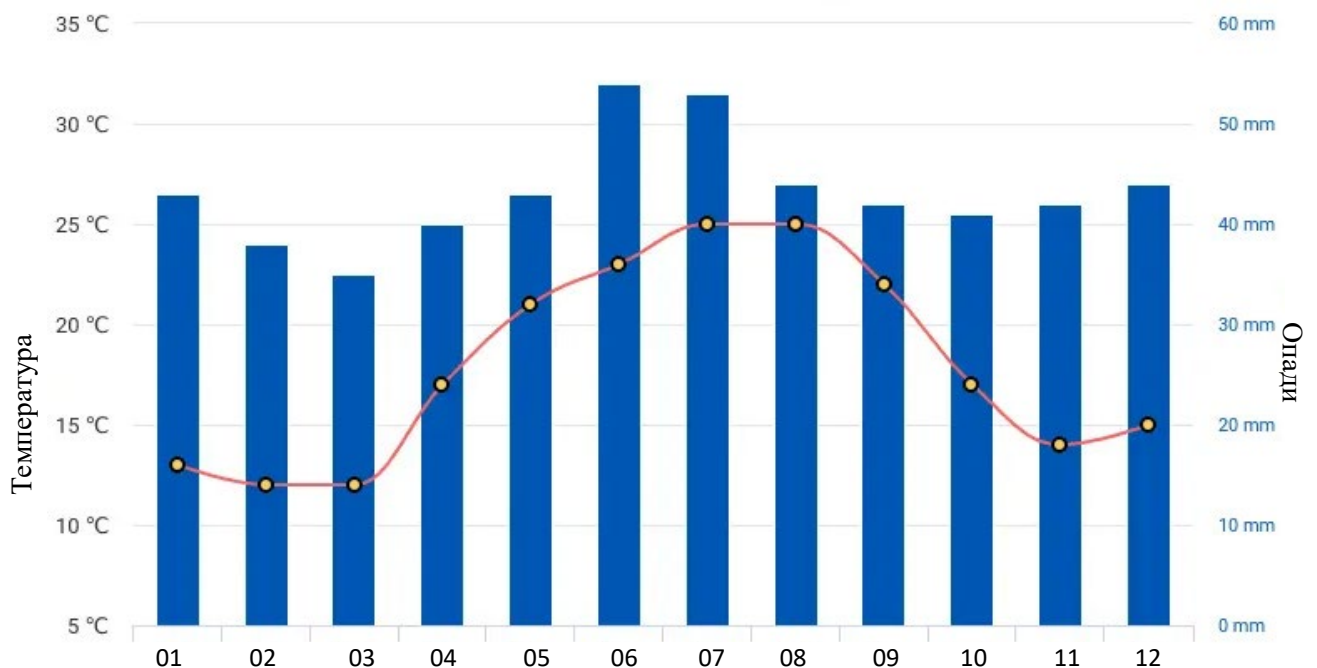

Рисунок 2.2 – Зміни температурного режиму та опадів по Дніпропетровській області помісячно [19-25]

Прогнозовані зміни в кліматі Дніпропетровської області базуються на даних міжнародних наукових досліджень та моделювання кліматичних процесів. Згідно з ними, очікується подальше підвищення середньорічної

температури в регіоні. До кінця XXI століття середня температура може збільшитися на 1,5-2,5 °C в порівнянні з періодом до індустріальної революції.

Зміни в опадах також можуть бути значними. Прогнозується, що до кінця століття випадатиме більше опадів взимку та навесні, а влітку та восени – менше. Це може спричинити збільшення ризику затоплень у весняний період та підвищення ризику посушливих періодів у літній та осінній періоди.

Прогнозовані зміни в кліматі потребують уваги та дій з боку уряду, наукових установ та громадськості. Необхідно розробляти та впроваджувати стратегії адаптації до зміни клімату, щоб зменшити їхній вплив на екосистеми, сільське господарство та інфраструктуру регіону [19-25].

2.3 Рослинний та тваринний світ Дніпропетровської області

Дніпропетровська область розташована в зоні переходу між степовою та лісостеповою зонами, що визначає різноманіття її рослинного світу. Основними типами рослинності є степова, лісостепова та лісова.

Степова зона властива переважно південно-східній частині області. Тут переважають рослини, адаптовані до сухих та спекотних умов, такі як пшениця степова, ковила, луцерна, вероніка, волошка степова. У лісостеповій зоні, що простягається на північний захід від степової, зустрічаються більш вологолюбні види, такі як дуб, липа, клен, ясен, а також багаторічні злаки та трави.

Лісова зона займає північну частину області та включає в себе ліси з дуба, ясеня, липи, клена, явора, сосни та інших видів. Ліси є важливим елементом природного середовища області, забезпечуючи біорізноманіття та забезпечуючи різноманітні екосистемні послуги.

Загрози для рослинного світу області включають зменшення природних угідь через антропогенну діяльність, забудову та зміни використання земель,

а також вплив кліматичних змін. Для збереження рослинного світу необхідно вживати заходів з охорони природи, відновлення та захисту природних угідь та лісів, а також раціонального використання природних ресурсів [19-25].

Тваринний світ Дніпропетровської області багатий та різноманітний. Він включає в себе представників різних типів екосистем, від степових до лісових.

У степовій частині області можна зустріти багато видів ссавців, таких як зайці, лисиці, куниці, білки, кроти та різноманітні види гризунів. Тут також можна зустріти деякі види змій, такі як полоз та гадюки, а також павуків та комах.

У лісостеповій та лісовій зонах області живуть такі характерні види, як олени, косулі, дикі кабани, лисиці, борсуки, білки, їжаки та інші. Тут також можна зустріти багато видів птахів, які обирають ці місця для гніздування та живлення.

Значна частина тваринного світу області знаходиться під охороною через їх важливу роль у збереженні біорізноманіття. Наприклад, деякі види птахів, такі як чайки та ластівки, мають особливу важливість для екосистем через свою участь у розповсюдженні насіння та регулюванні популяцій комах.

Однією з проблем для тваринного світу є знищення та зменшення природних місць мешкання через розширення сільськогосподарських угідь та міську забудову. Це призводить до зменшення популяцій деяких видів та зміни їх розподілу. Для захисту тваринного світу необхідно вживати заходів з охорони природи та збереження природних місць мешкання [19-25].

2.4 Геологічна будова та ґрунти

Геологічна будова Дніпропетровської області має складну структуру, що впливає на формування ґрунтів в регіоні. На території області переважають

відклади другої і третьої геологічних серій, які складаються з вапняків, пісковиків, глин та вапнякових порід. Ці геологічні утворення впливають на хімічний склад та структуру ґрунтів.

Основні типи ґрунтів у Дніпропетровській області включають черноземи, сірі лісові ґрунти, коричневі ґрунти та підзолисті ґрунти. Черноземи вважаються найбільш родючими та поширеними у регіоні і формуються за умов вологого та помірно-континентального клімату. Сірі лісові ґрунти характерні для лісових зон, а коричневі ґрунти зустрічаються в основному в лісостеповій зоні.

Формування ґрунтів в регіоні значною мірою залежить від клімату, геологічної будови та рельєфу. Фактори, які впливають на формування ґрунтів у Дніпропетровській області, включають вологість, температуру, вітрові та водні процеси, а також рослинний покрив та геологічну структуру порід.

У Дніпропетровській області можна виділити декілька основних груп і класів ґрунтів, які характеризуються своєрідними властивостями та використанням.

Однією з найпоширеніших груп є черноземи. Вони мають високу плодородність та добре розвинені горизонти, що свідчить про давній процес формування. Черноземи використовуються для сільськогосподарського виробництва, оскільки вони добре утримують вологу та мають високий рівень родючості.

Ще однією важливою групою є сірі лісові ґрунти. Вони формуються в умовах вологих лісових масивів та характеризуються високим вмістом органічної речовини. Ці ґрунти використовуються як лісові масиви та для сільськогосподарського виробництва під лісом [19-25].

Коричневі ґрунти також поширені у регіоні. Вони формуються в умовах помірного клімату та вологих лісових угідь. Ці ґрунти володіють середньою родючістю та використовуються для сільськогосподарського виробництва та лісового господарства.

Підзолисті ґрунти зустрічаються в основному в лісостеповій зоні області. Вони характеризуються кислим середовищем та низьким вмістом поживних речовин. Ці ґрунти потребують внесення додаткових добрив для сільськогосподарського використання.

Стан ґрунтів у Дніпропетровській області є предметом занепокоєння через вплив антропогенної діяльності та кліматичних змін. Незважаючи на велику площу родючих ґрунтів, відбувається їх втрата в результаті ерозії, заболочення та засолення.

Однією з основних проблем є ерозія ґрунтів, спричинена неконтрольованим вирубуванням лісів, неправильним використанням сільськогосподарських угідь та будівництвом. Це призводить до втрати родючого шару ґрунту та зниження його плодородності.

Засолення ґрунтів також є серйозною проблемою, особливо у південній частині області. Це ставить під загрозу сільськогосподарське виробництво та може призвести до втрати придатності деяких земель для сільськогосподарського використання.

Для збереження та відновлення ґрунтів області необхідно вживати заходів з охорони природи та раціонального використання земель. Це включає в себе впровадження методів ерозійного контролю, використання органічних добрив та компосту, а також раціональне використання сільськогосподарських угідь [19-25].

РОЗДІЛ 3 МЕТОДОЛОГІЯ СТВОРЕННЯ ЛАНДШАФТНОГО ЗАКАЗНИКА МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ

Процедура створення ландшафтного заказника місцевого значення має свій певний алгоритм. Розпочинати цю процедуру необхідно з надання пропозиції, щодо створення відповідного заказника. Такі пропозиції можуть надходити від органів місцевого самоврядування, природоохоронних органів, наукових установ, громадських організацій та навіть фізичних осіб.

Така пропозиція або клопотання подається до державних органів які мають повноваження на розгляд таких питань. Клопотання має містити повну характеристику, щодо об'єкта, який пропонується на заповідання. До таких характеристик належать: місцезнаходження об'єкта, його цінність, розмір характер використання. Також додається характеристика щодо користувачів та обґрунтування необхідності створення такого об'єкту. До матеріалів викладених в пропозиції обов'язково надаються всі необхідні картографічні матеріали. Такі клопотання мають бути розглянуті в місячний строк відповідним органам.

Підставою для оформлення відповідних клопотань або пропозицій може бути виявлення ділянок, які в перспективі можуть стати заповідними. Однією з підстав для заповідання може бути виявлена представників флори чи фауни які занесені до Червоної книги або знаходяться під охороною [18, 26, 28].

Під час підготовки клопотання чи пропозиції особливу увагу необхідно звернути на підготовку картосхем територій, які проектуються. Спочатку необхідно визначити первинні межі об'єкту, потім провести уточнення цих меж і в подальшому за необхідності погодити межі з землекористувачами. Під

час визначення меж об'єкта який проектується слід обрати певні орієнтири які буде легко впізнати як на картах різного типу так і на місцевості.

Одним із важливих аспектів створення об'єкта ПЗФ є комунікація з місцевим населенням та землекористувачами. Таку комунікацію можна поділити на три етапи:

- перший етап на момент виявлення території, яка в подальшому може бути заповідна,
- другий етап - під час погодження клопотання щодо створення об'єкту ПЗФ

- третій етап - після оголошення про створення об'єкт ПЗФ. Комунікація з населенням на кожному етапі є вкрай важливою. Адже розуміння важливості створення заповідних територій, їх визначної ролі в сталому розвитку регіону, і як наслідок покращення життя населення надає можливість безперешкодно створювати такі об'єкти. Також важливою є співпраця з місцевим населенням. Під час такої співпраці місцеве населення може надати унікальну або маловідому інформацію стосовно об'єкту, який досліджується. На етапі погодження клопотання комунікація з місцевим населенням також є вкрай важливою. На цьому етапі необхідно якомога детальніше розповісти про об'єкт який буде створено, про його призначення, а також його цінність. Необхідно донести до населення, що такий об'єкт є важливий з точки зору збереження навколишнього середовища. До того ж комунікація з місцевим населенням надасть можливість уникнути непорозумінь щодо новоствореного об'єкту, його призначення та можливості використання. Таку комунікацію краще проводити за допомогою органів місцевого самоврядування, засобів масової інформації, соціальні мережі та за можливості за допомогою друкованих матеріалів (листівки, буклети тощо).

Після створення об'єкту ПЗФ необхідно також розмістити детальну інформацію щодо нього. Проінформувати місцеве населення можна за допомогою органів місцевого самоврядування або ж засобів був масової інформації [18, 26, 28].

РОЗДІЛ 4 РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Як вже зазначалось вище, підставою для клопотання стосовно створення заказника можуть бути наявні види представників флори чи фауни, які знаходяться під охороною. Тому в основу нашого обґрунтування були покладені дослідження рослинного та тваринного світу балки Чернеча.

4.1 Характеристика тваринного світу

Під час досліджень які були покладені в основу обґрунтування доцільності створення заказника особливу увагу було приділено всім групам хребетних тварин а також комахам. Серед хребетних тварин були розглянуті представники іхтіофауни, батрагофауни, герпетофауни, орнітофауни та теріофауни. Серед безхребетних тварин досліджувалися наземні безхребетні.

Однією з особливостей балки є те, що в ній добре збереглись природні біотопи. Пояснити це можна тим, що балка певною мірою віддалена від населених пунктів. Також необхідно відмітити, що по схилам балки доволі гарно зберіглась степова рослинність. Саме ці фактори впливають на те, що в балці присутні багато представників безхребетних тварин та комах.

«Пул представників безхребетних становлять такі ряди: напівтвердокрилі (*Hemiptera*), твердокрилі (*Coleoptera*), двокрилі (*Diptera*), лускокрилі (*Lepidoptera*), перетинчастокрилі (*Hymenoptera*) та прямокрилі (*Orthoptera*).

Денні метелики представлені 51 видом з такими домінантами: білан брукв'яний (*Pieris napi*), синявець Коридон (*Polyommatus coridon*), білох ріпаковий (*Pontia daplidice*), прочак Памфіл (*Coenonympha pamphilius*), рябець Дидима (*Melithea didyma*), головчак великий рожаний (*Carcharodus alcae*) очняк волове око (*Maniola jurtina*) та інші Види та їх кількість наведені на рисунку 4.1» [21-22, 24, 30-31].

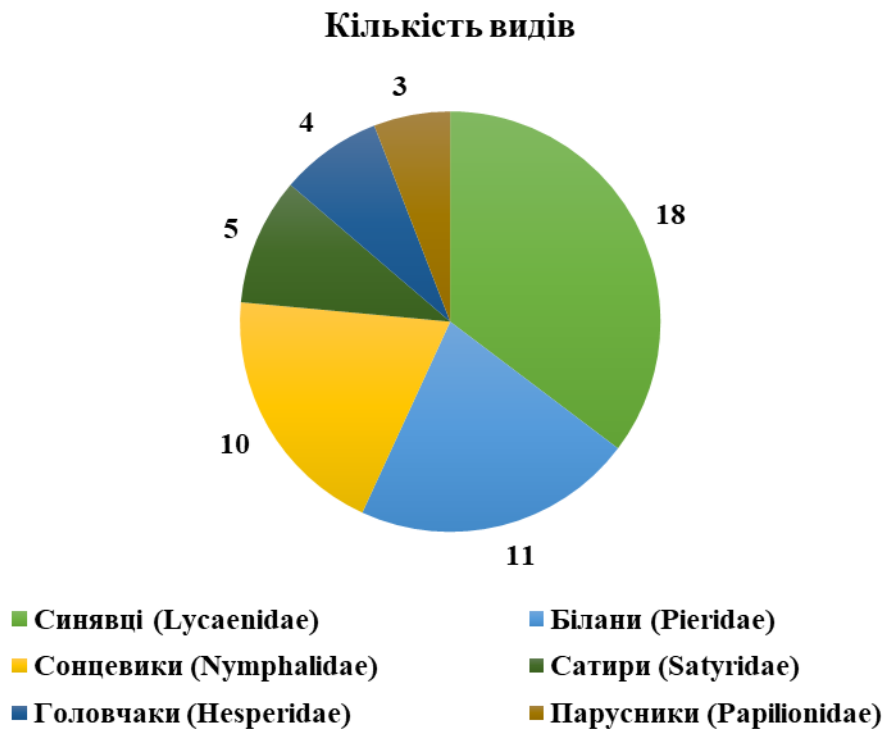

Рисунок 4.1 – Представники денних метеликів в межах балки

Серед представників напівтвердокрилих найбільш чисельною є родина *Miridae* (сліпаки), трохи менше представників родин *Scutelleridae* (щитники-черепашки), *Pentatomidae* (щитники) та *Rhopalidae* (булавники). В травостої переважають такі представники: *Adelphocoris lineolatus* (*Miridae*), *Polymerus spp.*, *Orthotylus spp.*; *Eurygaster integriceps* (*Scutelleridae*) (черепашка шкідлива); *Psacasta exanthematica* (псакаста звичайна), *Neotiglossa pusilla* (неотиглоса мала), *Staria lunata* (старія багатюїдна), *Odonthotarsus purpureolineatus* (одонтотарзус звичайний), *Piezodorus lituratus* (люцерновий клоп), *Carpocoris pudicus* (*Pentatomidae*) (щитник звичайний), *Aelia acuminata* (елія гостроголова). Серед представників хижих видів клопів найчастіше зустрічаються *Nabidae* (дрібні набїди) [21-22, 24, 30-31].

Рослинність уздовж балки складається з лучної рослинності, чагарників і дерев. Тут можна зустріти різноманітні види комах, такі як *Lestes dryas* (*Odontata*) (лютка-дріада); *Palomena prasina* (*Hemiptera*) (паломена зелена); *Enoplops scapha* (крайовик шорстколистий), *Lamia textor* (вусач-товстун вербовий), *Sympterna fusca* (лютка руда), *Dolycoris baccarum* (клоп ягідний), *Coreus marginatus* (крайовик щавлевий), *Carabus violaceus* (турун фіолетовий), *Aromia moschata* (*Coleoptera*) (вусач мускусний).

Також тут рідко зустрічається *Bittacus italicus* (комарівка італійська). *Bittacus italicus* – цей вид належить до ряду *Mecoptera* (скорпіонові мухи) і включений до «Червоної книги України». На лучній рослинності та чагарниках часто можна побачити представників *Ixodes spp.* (кліщи). Один з поширених видів павуків у цьому районі - *Argiope bruennichi* (аргіопа).

Перетинчастокрилі комахи (*Hymenoptera*) відіграють важливу роль у біоценозах, як запилювачі квіткових рослин і часто виступають у ролі ентомофагів. Одним з ключових показників природності біоценозу є наявність джмелів. У межах території, яка пропонується для заповідання було виявлено 5 видів цих комах, зокрема, *Bombus zonatus* (джмель оперезаний) та *B. muscorum* (джмель моховий), які внесені до «Червоної книги України». Також варто відзначити рідко зустрічаючуся в цьому районі велику бджолу - *Xylocopa valga* (ксилокопа звичайна), яка також є "червонокнижним" видом.

Часто можна зустріти ріючих ос (*Pompilidae*), складчастокрилих ос (*Nespidae*), бджіл-андренід (*Andrenidae*); різноманітних паразитів личинок і яєць інших комах, таких як жуки (*Coleoptera*), представлені численно серед травостою та на поверхні ґрунту. Серед них можна зустріти турунів (*Carabidae*), вусачів (*Cerambycidae*), довгоносиків (*Curculionidae*), пластинчастовусів (*Scarabaeidae*) та інших [21-22, 24, 30-31].

Ураховуючи високу збереженість біотопів у межах запропонованого заказника «Балка Чернеча», особлива увага повинна бути приділена запобіганню розорювання степових схилів і днища, а також палінню сухої

трави. Помірне і фрагментарне сінокосіння не завдасть шкоди біокомплексу балки, а пасовище для худоби (за необхідності) допускається лише прогоном.

У складі безхребетних тварин проектного заказника «Балка Чернеча» представлений різноманітний комплекс рідкісних видів, які підлягають охороні на різних рівнях - Європейському, державному та регіональному. Серед них сім видів, які охороняються на Європейському рівні (поліксена, жук-олень, дукачик непарний, мурашка руда), 11 видів охороняються на національному рівні та занесені до Червоної книги України (джміль моховий, вусач мускусний, подалірій та ін.) та 16 видів, які відносяться до таких, які потребують захисту на регіональному рівні (синявець крихітний, дукачик непарний, турун фіолетовий та ін.). Детальний перелік представників цих видів надведений в додатку А [21-22, 24, 30-31].

У природному заповіднику "Балка Чернеча" наразі зареєстровано 17 видів тварин, які відносяться до 6 рядів, 11 родин та 15 родів.

Найбільше різноманіття спостерігається серед гризунів, кількість видів яких становить 8 (або 47,0% від загальної чисельності). У цій категорії тварин ми можемо відзначити 4 родини з 7 родами. Щодо інших категорій тварин, таких як комахоїдні та хижі, вони менш представлені, з по 2 родинами і 3 видами.

Найменшими у розмаїтті видів є зайцеподібні та ратичні. У ряду зайцеподібних зареєстрована лише одна родина - зайці, яка має 1 вид (сірий заєць). У ряду ратичних також відома лише одна родина - оленячі, яка включає 1 вид (європейська сарна) [21-22, 24, 30-31].

Видовий склад біорізноманіття фауни ссавців, на території де ми пропонуємо створити заказник становить 12,8%, що порівняно з теріофауною ссавців України (27,4%) та фауною Дніпропетровської області є меншим.

Кожоїдні зустрічаються виключно в лісовому екологічному комплексі, а хижі - в лісовому та еврибіонтному. Серед гризунів також переважають ті, які характерні для степового комплексу. Зайцеподібні повністю представлені в степовому комплексі. Парнопалі тварини

зустрічаються переважно в лісовому комплексі (наприклад, європейська сарна використовує територію балки протягом усього року).

Загалом на території майбутнього заказника «Балка Чернеча» налічується 52.9 % (9 видів) ссавців, які потребують охорони. Один вид занесено до «Червоної книги України», два - до Червоного списку Дніпропетровської області, а ще шість - до додатків 2,3 Бернської конвенції. Детальна інформація щодо видового складу теріофауни на території балки «Чернеча», які охороняються на Європейському, державному та регіональному рівнях наведена в додатку Б [21-22, 24, 30-31].

Водні об'єкти з достатнім водообміном та відкритою водною поверхнею, придатні для постійного проживання риби, на досліджуваній території (балка Чернеча) майже відсутні. Переважно це заболочені, відокремлені одне від одного, обсохлі пониження з суцільним заростанням луговою рослинністю. Ця яружно-балкова система належить до водозбірного басейну нижньої течії річки Самара (лівобережна притока 1-го порядку річки Дніпро) – Самарської затоки Дніпровського водосховища.

Водночас, будь-яка яружно-балкова система, що прилягає до основних водотоків, історично існувала як притока. Тому, з огляду на повені останніх років, пригирлові частини та пониження вище розташованих ділянок, які обсихають у меженний період, стають потенційними резерватами біотопів для аборигенних видів риби регіону. Цей процес можливий завдяки нересту аборигенних видів риби, які під час весняної повені потрапляють у пониження гирла та інших частин балки, а потім молодь риби мігрує до основного водотоку [21-22, 24, 30-31].

Дослідження тимчасових водойм, що утворюються у весняно-літній період у пониженнях лівобережної яружно-балкової системи Самарської затоки (в тому числі в межах балки Чернеча), виявило наявність у них спрощених іхтіокомплексів, які складаються з типових аборигенних стійких видів риби. Загалом, зареєстровано 6 видів (2 родини), типових для ізольованих тимчасових водних об'єктів цієї території. «Це родина *Cyprinidae* (коропів),

яка налічує 5 видів, а саме: Верховодка звичайна (*Alburnus Linnaeus, 1758*); Краснопірка (*Scardinius erythrophthalmus Linnaeus, 1758*); Гірчак європейський (*Rhodeus sericeus Pallas, 1776*); Карась сріблястий (*Carassius auratus gibelio Bloch, 1782*); Верховка звичайна (*Leucaspis delineatus Heckel, 1843*). Друга родина *Percidae* (окуневі) представлена одним видом - Окунь звичайний (*Perca fluviatilis Linnaeus, 1758*). Визначені види належать до трьох фауністичних комплексів (табл. 4.1)» [21-22, 24, 30-31]

Таблиця 4. 1 – Приналежність видів до фауністичних комплексів

№	Назва фауністичного комплексу	Види
I	Понтокаспійський прісноводний комплекс	«верховодка звичайна (<i>Alburnus alburnus Linnaeus, 1758</i>)»
		«краснопірка (<i>Scardinius erythrophthalmus Linnaeus, 1758</i>)»
		«верхівка звичайна (<i>Leucaspis delineatus Heckel, 1843</i>)»
II	Бореальний рівнинний комплекс	«окунь річковий (<i>Perca fluviatilis Linnaeus, 1758</i>)»
		«карась сріблястий (<i>Carassius auratus gibelio Bloch, 1782</i>)»
III	Третинний рівнинний прісноводний комплекс	«гірчак (<i>Rhodeus sericeus Pallas, 1776</i>)»

В тимчасових водоймах зафіксовані як аборигенні види, так і один інтродуцент – карась сріблястий. Співвідношення біомаси рибних угруповань та їх чисельність наведена на рис. 4.2

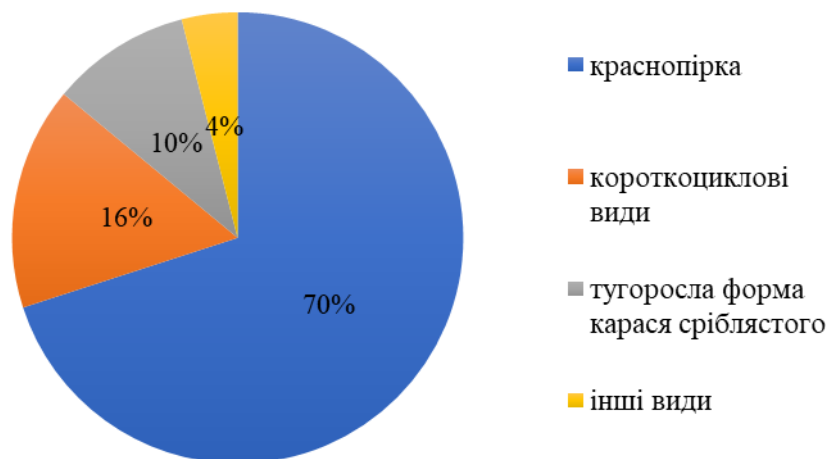

Рисунок 4.2 - Співвідношення біомаси рибних угруповань та їх чисельність
Трофічна структура складається з трьох рівнів та наведена на рис. 4.3

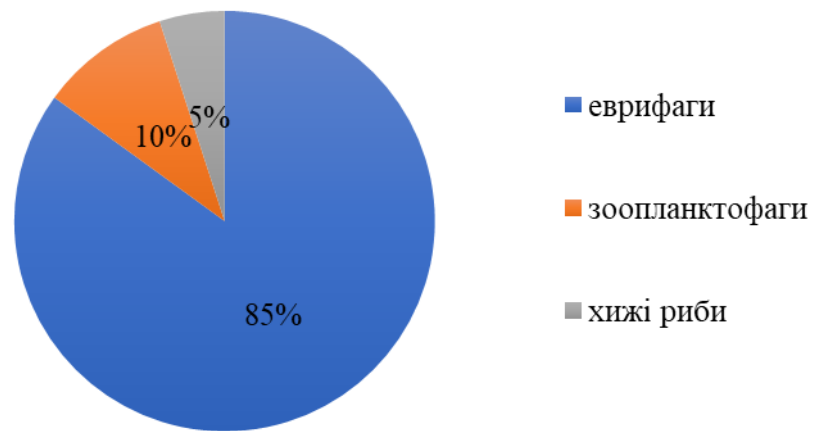

Рисунок 4.3 – Співвідношення чисельності рибних угруповань

Тож виходячи з отриманих даних, можна сказати, що природоохоронна цінність акваторій, які досліджувались полягає в наступному:

- два з шести виявлених видів риб мають міжнародний природоохоронний статус і занесені до II-III списків Бернської конвенції: верховка звичайна та гірчак;
- нерест у новосформованих умовах забезпечує додатковий продуктивний потенціал основних водойм та оновлення генофонду фонових видів риб, не зважаючи на те, що вони тимчасові;
- більшість представників іхтіофауни (молодняк цього року – 0+ та поодинокі плідники) мають морфометричні ознаки, притаманні рибам річок I-III порядку Дніпропетровської області (за винятком карася сріблястого). Це свідчить, що фактор ізолюваності не призводить до деградації індивідуальних та лінійно-вагових характеристик риб, включаючи види з природоохоронним статусом. Це пояснюється тим, що більшість молоді риб походить від плідників, які мешкали у основному водотоці – річці Самара (Самарській затоці Дніпровського водосховища) і потрапили у тимчасові водотоки перед нерестом [21-22, 24, 30-31].

Таким чином, досліджувана територія, залишається потенційним резерватом біотопів, придатних для відтворення аборигенних видів риб регіону. З огляду на вищесказане, доцільно передбачити комплекс відновлювальних заходів, зокрема оптимізацію умов відтворення аборигенного іхтіокомплексу у тимчасових водотоках балки Чернеча.

Окрім вищезазначеного, першочерговим завданням у процесі створення заказника є законодавче врегулювання рекреаційної (у тому числі рибогосподарської) діяльності на досліджуваній території. Слід відмітити, що відповідно до законодавства господарська діяльність на таких територіях не заборонена, але вона може мати обмежувальний характер. Такі заходи дозволять з одного боку зберегти природні ресурси, а з іншого боку не будуть суттєво обмежувати господарську діяльність.

Досліджувана місцевість розташована в басейні балки Чернечої. Ця широка та глибока степова балка має безліч дрібних приток, особливістю яких є природні байрачні ліси у їх верхів'ях. На долині балки зустрічається велика різноманітність біотопів, серед яких переважають степові цілинні ділянки, луки та зарості чагарників. Це призвело до переваги лісових та узлісних птахів над іншими групами, а також до вражаючої концентрації лісових видів, які гніздяться в байрачних дібровах [21-22, 24, 30-31].

Сільськогосподарські землі, які оточують балку, в багатьох місцях залишаються покинутими й не обробляються протягом кількох років. Це має позитивний вплив на птахів, які гніздяться в самій балці, оскільки значно зменшується негативний вплив факторів турбування та забруднення отрутохімікатами. Найбільш негативний вплив на місцеву орнітофауну справляють часті підпали балки в посушливий період, а також, місцями, вирубування старих дерев, надмірний випас худоби та неконтрольоване сінокосіння.

Під час спостережень було виявлено 143 види птахів, які відносяться до семи екологічних груп. Екологічні групи та їх співвідношення наведені на рис.

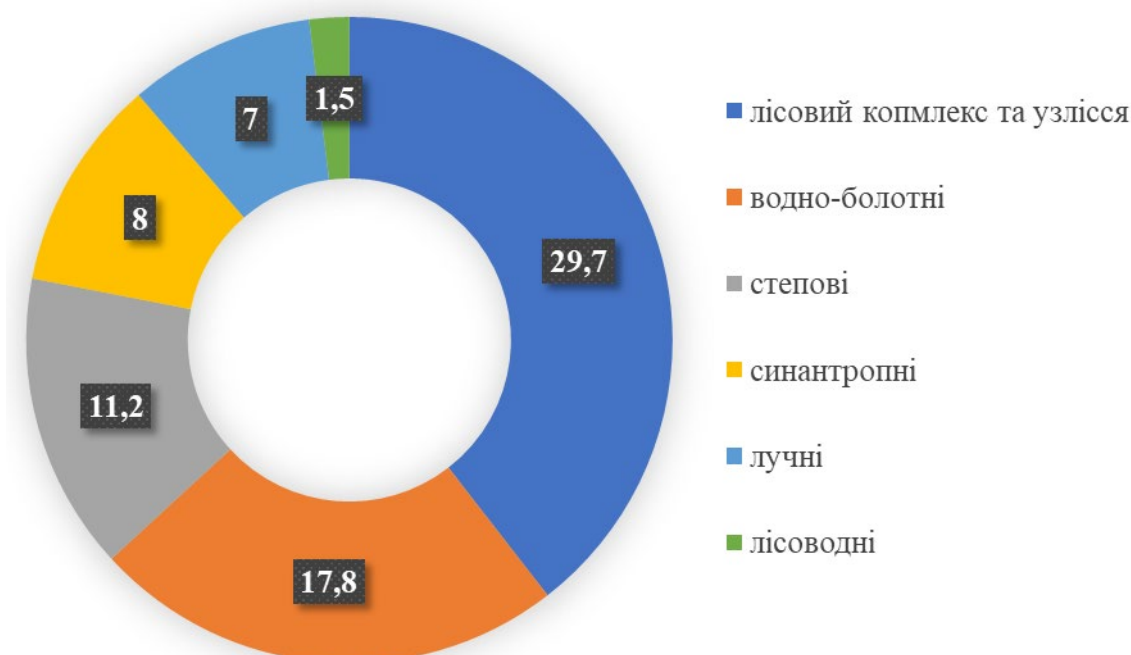

Рисунок 4.4 – Екологічні групи авіафауни балки «Чернеча»

Відносно того, який характер перебування мають представлені види на території, яка пропонується для заповідання були відділені наступні групи: осілі види, пролітні види, види, які живляться на території балки, але не гніздяться тут та види, що залетіли випадково. Їх співвідношення наведено на рис. 4.5 [21-22, 24, 30-31].

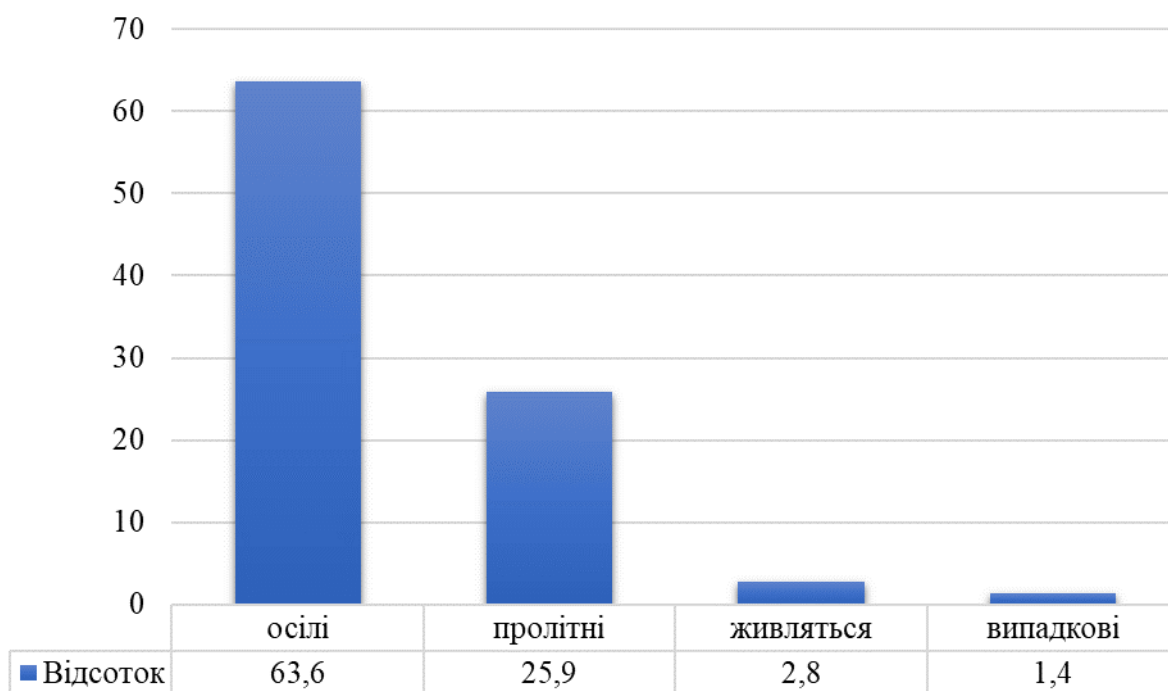

Рисунок 4.5 – Співвідношення видів авіафауни балки «Чернеча»

Загальна характеристика представників авіафауни на території, що досліджувалась наведено додатку В.

Аналіз охоронного статусу птахів балки Чернеча свідчить про значну цінність цієї території. Переважна більшість видів (93,7%) внесена до списків Бернської конвенції, 32,2% - під охорону Боннської конвенції, 12,6% - до додатків Вашингтонської конвенції. 3 види (2,1%) включені до Червоного списку МСОП, 6 (4,2%) - до Європейського червоного списку. 5,6% видів знаходяться в Червоній книзі України, а 23,8% - в червоному списку Дніпропетровської області.

Це свідчить про значну концентрацію рідкісних видів птахів на цій території. Для їх охорони та збереження біорізноманіття балки Чернеча рекомендується:

- не допускати вирубування дерев в байрачних лісах та лісосмугах;
- проводити сінокосіння та випас рогатої худоби на обмеженій території;
- припинити випалювання рослинності в балці в весняно-літній період;

Впровадження цих заходів допоможе зберегти цінну орнітофауну балки Чернеча для майбутніх поколінь [21-22, 24, 30-31].

Водойми балки Чернечої нечисленні та невеликі, а постійний водотік у тальвезі відсутній. Тому фауна земноводних цієї території не відзначається багатством та різноманіттям, а її роль у екосистемах проєктованого заказника є незначною.

Всього дослідники виявили в балці Чернечої 3 види амфібій:

Зелена жаба (*Pelophylax kl. esculentus*) – фоновий вид, який трапляється у водоймах балки.

Озерна ропуха (*Bufo bufo*) – чисельність цього виду стабільно низька через майже повну відсутність місць, придатних для нересту та розвитку пуголовків.

Часничниця звичайна (*Pelobates fuscus*) – рідкісний вид заказника, який зустрічається лише в пониззі основної балки [21-22, 24, 30-31].

Існує ймовірність, що в байрачних лісах та поблизу ставочків можна знайти тритона звичайного (*Lissotriton vulgaris*). А в цих же місцях або в пригирловій частині основної балки може траплятися червоночерева кумка (*Bombina bombina*).

Два з трьох зареєстрованих видів амфібій – ропуха та часничниця – охороняються на міжнародному рівні Бернською конвенцією. У ставках та навіть у невеликих, іноді тимчасово пересихаючих водоймах (розширеннях струмочків по тальвегах) трапляються ценопопуляції жаби озерної (*Rana ridibunda*). Її чисельність невисока, але стабільна [21-22, 24, 30-31].

На території проєктованого заказника виявлено 5 видів плазунів:

Звичайний вуж (*Natrix natrix*) – фоновий вид, який трапляється по всій території заказника.

Водяний вуж (*Natrix tessellata*) – рідкісний вид, який зустрічається лише біля водойм.

Прудка ящірка (*Lacerta agilis*) – фоновий вид, який трапляється на луках, у чагарниках та на узліссях.

Степова гадюка (*Vipera renardi*) – рідкісний вид, занесений до Червоної книги України.

Мідянка (*Coronella austriaca*) – рідкісний вид, занесений до Червоної книги України.

Всі види плазунів, які зустрічаються в межах заказника, охороняються на міжнародному рівні згідно з Бернською конвенцією. Детальний перелік батрахофауни та герпетофауни заказника «Балка Чернеча» наведені в додатку Г [21-22, 24, 30-31].

4.2. Характеристика рослинного світу

Під час польових досліджень було встановлено що рослинний світ в межах території заказника представлений вищими судинними рослинами, водоростями, мохоподібними, лишайниками та деякими представниками мікрофлори. На досліджуваній території було визначено 580 видів вищих судинних рослин. Серед визначених видів домінантами є відділ квіткових рослин (*Magnoliophyta* – 576 видів), на другому місці - відділ хвощеподібних (*Equisetophyta* – 2 види), далі розташовується відділ папоротеподібних (*Polypodiophyta* – 1 вид) та відділ голонасінних (*Pinophyta* – 1 вид) (рис. 4.6) [19-25, 27, 29, 31].

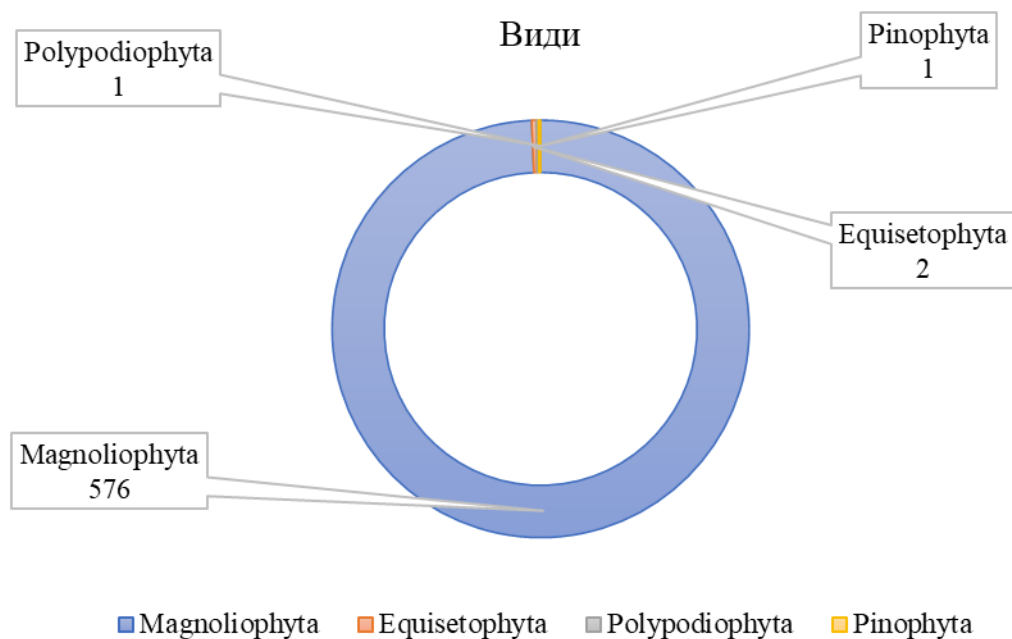

Рисунок 4.6 – Представники вищих судинних рослин на території заказника

Аналізуючи флору досліджуваної території, встановлено, що чагарники та дерева представлені незначною кількістю та займають невеликі площі. Вони ростуть поодинокими кущами та деревами. Серед основних представників встановлені: дика груша, маслика вузколиста, ясен звичайний та гігрофільні верби. Також слід зазначити, що в нижній частині західного вибалку сформувався широколистяний ліс, в якому поряд вже з названими представниками зустрічаються в'яз граболистий, клен польовий та татарський. Водні рослини представлені незначною кількістю. Переважаючими представниками у флорі є трав'янисті рослини, серед яких зустрічаються костриця східна, вех вузколистий, пирій повзучий, пастернак лісовий. На території яка досліджувалась, було встановлено присутність осоту болотяного (*Sonchus palustris*). Цей вид потребує охорони на регіональному рівні. Також на цій території відмічено присутність омани високого (*Inula helenium*), який відноситься до рідкісних видів. Загалом можна відмітити, що на території балки присутня велика кількість рослин, які є цінними медоносами, а також цінними лікарськими рослинами. Поряд з ними відмічено значну кількість цінних кормових трав [19-25, 27, 29, 31].

Як вже було відмічено, на території, що досліджувалась представлена значна кількість вищих судинних рослин, серед яких переважають родини бобових (29 видів), злакових (39 видів) та айстрових (67 видів). Також в значній кількості представлені родини гвоздичних (14 видів). ранникових (17 видів), розових (19 видів), капустяних (20 видів) та губоцвітів (23 види) (рис. 4.7) [19-25, 27, 29, 31].

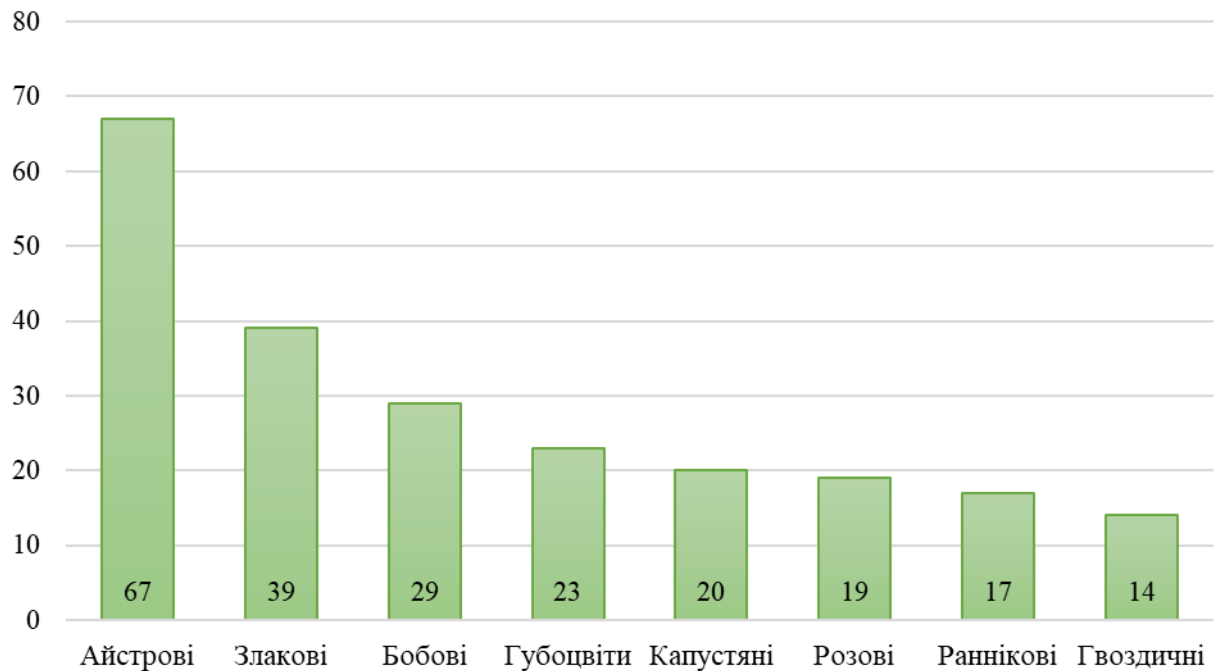

Рисунок 4.7 – Переважаючі родини вищих рослин на території балки

Слід відмітити, що під час досліджень було виявлено 7 видів вищих судинних рослин, занесених до Червоної книги України. Найбільш поширеними з них є тюльпан дібровний та рястка Буше, для яких відомо більше 2 невеликих ценопопуляцій. Крокус, ймовірно, зустрічається лише в одному місці з дуже низькою чисельністю. Також відмічені весняні рослини – сон лучний (*Pulsatilla pratensis* (L.) Mill.) та горицвіт весняний (*Adonis vernalis* L.).

Основу, як за площею покриття так і за видовим співвідношенням, становлять рослини лучного комплексу, а також рослини повітряно-водних та болотяних видів. Можна відмітити, що межі між різними видами виражені нечітко і подекуди зустрічаються змішані території. Хоча на території балки зустрічаються представники степових видів рослин, справжніх степових ділянок не виявлено. Головним чином на розповсюдження даних представників впливають ґрунтові умови.

На заболочених ділянках основними представниками є злаки, такі як куничник наземний, лисохвіст тростиновий, пирій повзучий, осока берегова та осока Отруби. Відмічені ділянки з монодомінантами, такими як рогози та

очерет південний. Під час досліджень території боліт, були встановлені рідкісні для регіону види рослин: осот болотяний (*Sonchus palustris*), хвощ надрічковий (*Equisetum fluviatile*), вех вусколистий (*Sium sisaroides*), оман високий (*Inula helenuim*) та сідач (*Eupatorium cannabinum*).

Значну роль у видовому співвідношенні відіграють види бур'янової рослинності, які зустрічаються на межі природних фітоценозів з селетбними або орними ландшафтами. На досліджуваній території часто зустрічається карантинний вид амброзія полинолиста (*Ambrosia artemisifolia*), а найбільш поширений вид бур'яну в різних гігротопах - латук компасний (*Lactuca seriola*), на перезволожених територіях серед бур'янів домінують нетреба ельбська (*Xanthium albiunum*) рідше нетреба звичайнц (*X. strumarium*).

Рослинність заказника складається з мозаїчних полідомінантних угруповань, де переважно зустрічаються злаки, але різнотрав'я також грає важливу роль. Також варто відзначити наявність цікавих варіантів лук, наприклад, пирієво-вехових лук. На деяких ділянках є більш сформовані угруповання з олігодомінантною структурою та стійким видовим складом, такі як кострецеві луки з осокою східною. Особливу цінність в умовах Степового Придніпров'я мають угруповання вологих лук з участю омани високого (*Inula helenuim*) [19-25, 27, 29, 31].

Угруповання гігрофільного ряду на досліджуваній території, представлені різноманітними формаціями рослин, такими як очерет південний (*Phragmiteta australis*), асоціації з участю осоки (*Cariceta otrubae*) та рогози (*Typheta latifoliae* та *Typheta (angustifoliae)*). Моно- або оліго- видові угруповання з осоки річкової є рідкісними, але вони можуть містити інші види-асектатори. Особливо цікавим є угруповання хвоща надрічкового (*Equiseteta fluviatilae*), яке є моно домінантним. Синузія густих заростей хвоща з вербами та рогозом створює враження мозаїчності та амфіценотичності. Найважливішим типом лісових угруповань є в'язо-ясеновник (*Ulmeto(carpinifoliae)-Fraxinetum excelsiorii*), який, хоча й має невелику площу, має складну структуру через тривале впливання людини. У лісі можна знайти

старі, але в той же час відносно тонкостовбурні дерева груші дикої, глоду та в'язу.

Водні рослинні угруповання виявляються досить рідкісними у таксономічному відношенні. Основними у прибережних зонах мілководних ставків є асоціації кушира (*Ceratophyllum demersum*). У невеликих природних водоймах тальвегів, що зазвичай є тимчасовими, можна знайти угруповання рясок, зокрема малої (*Lemna minorii*) та триборозенчастої (*Lemna trisulcae*). На деяких ділянках макрофіти абсолютно відсутні.

Хоча флора водоростей під час досліджень детально не вивчалась, все ж можна відмітити у прибережних зонах верхньої частини ставка в балці «Криничній» були масові зарості кишечниці. Також тут відмічені нитчасті водорості, але вони не були таким помітними порівняно з заростями макрофітів, переважно кушира зануреного. На іншому ставку, Іванівському, спостерігалися обростання нитчастих зелених водоростей на корінні та гілковому опаді, а також на поверхні мулу на мілководних ділянках. Варто зауважити, що обидва ставки є дуже евтрофованими [19-25, 27, 29, 31].

Тож, підсумовуючи, слід зазначити, що у флорі території, яка досліджувалась було виявлено 7 видів вищих судинних рослин, занесених до Червоної книги України (3-є видання). Найбільш поширеними з них є тюльпан дібровний та рястка Буше, для яких відомо більше 2 невеликих ценопопуляцій. Крокус, ймовірно, зустрічається лише в одному місці з дуже низькою чисельністю. Також відмічені весняні рослини – сон лучний (*Pulsatilla pratensis* (L.) Mill.) та горицвіт весняний (*Adonis vernalis* L.). Умови зростання всіх видів з Червоної книги на момент дослідження були незадовільними, переважно через обмежені розміри ділянок, що оточені орними землями, ґрунтовими шляхами та берегами ставків. Це створює вразливість перед будь-якими випадковими чинниками, що можуть призвести до зменшення чисельності популяцій та їх повного зникнення. Таким чином, ці території потребують охоронного статусу та зменшення антропогенного тиску на прилеглі ділянки простору [19-25, 27, 29, 31].

Таблиця 4.2 – Червонокнижні види рослин на території балки

Назва виду	Фото	Категорія
Катран морський (<i>Crambe maritima</i> L.)		Неоцінений
Тюльпан дібровний (<i>Tulipa quercetorum</i> Klok. et Zoz)		Вразливий
Горицвіт весняний (<i>Adonis vernalis</i> L.)		Неоцінений

Продовження табл. 4.2

<p>Рястка Буше (<i>Ornithogalum boucheanum</i> (Knuth) Aschers.)</p>		<p>Вразливий</p>
<p>Шафран сітчастий (<i>Crocus reticulatus</i> Stev. ex Adam)</p>		<p>Неоцінений</p>
<p>Сон лучний (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.) Mill.)</p>		<p>Неоцінений</p>

Хоча на території що досліджувалася кількість рослин, що занесені до Червоної книги є незначною необхідно відзначити присутність достатньо великої кількості рослин, які занесені до переліку зникаючих та рідкісних видів Дніпропетровської області. Територія заказника відіграє значну роль у збереженні цих рідкісних та важливих видів для нашого регіону. Це ще раз доводить необхідність та важливість створення заказника на цій території.

Таблиця 4.3 – Рідкісні та зникаючі види рослин на території балки

Назва виду	Фото	Категорія
Шипшина щитконоса (<i>Rosa corymbifera</i> Borkh)		4
Ряст ущільнений (<i>Corydalis solida</i> (L.) Clairv.)		3
Проліска дволиста (Scilla bifolia L.)		3

Продовження табл. 4.3

<p>Калина звичайна (<i>Viburnum opulus L.</i>)</p>		3
<p>Оман високий (<i>Inula Helenium L.</i>)</p>		2
<p>Валеріана висока (<i>Valeriana exaltata Mikan. fil.</i>)</p>		2

Окрім зазначених представників флори, на території балки зафіксована значна кількість лікарських рослин. Окрім цього переважна кількість рослин має цінність, як кормова база для представників флори, а також і як середовище їх існування.

Поряд з цим, слід відмітити дію дернини болотяної та лучної рослинності, яка виступає як ефективний бар'єр проти лінійної ерозії та виконує важливі функції водорегулювання та очищення води. Ці процеси позитивно впливають на стан природного середовища в усьому районі дослідження, включаючи умови для проживання мешканців селища Губиниха та прилеглих сіл. З погляду господарської діяльності, рослинний покрив у заповіднику містить різноманітні корисні кормові трави. Проте, їхні біоценози дуже чутливі до впливу людської діяльності, зокрема до пасовищного навантаження.

Серед рослин, які були відмічені на території заказника багато представників які є джерелом цінних біологічно активних речовин, таких як ефірні олії (*Lycopus europaeus* etc., *Mentha aquatica*, *M. arvensis*, *Thymus marschallianus*), хлорофіл (види *Euglena*, *Chlorella*), вітаміни (*Rosa majalis*, *Urtica dioica*) тощо. В той же час, принаймні 45 видів на території яка пропонується для заповідання відносяться до категорії медоносів. Перш за все це має важливе значення для медоносних бджіл та комах запилювачів.

Хочемо звернути увагу що, досліджувана територія, на якій пропонується створення заказника в першу чергу спрямована на творення таких умов, за яких популяція цих рослин буде не тільки збережена але і з'явиться можливість для її подальшого поширення та відновлення [19-25, 27, 29, 31].

4.3 Характеристика антропогенного впливу

Рівень антропогенного впливу на територію майбутнього заказника загалом можна оцінити як середній. Проте, зважаючи на невелику площу та незахищеність території до заповідання, окремі ділянки є дуже вразливими до будь-яких антропогенних впливів. Наслідки таких впливів можуть бути небезпечними, а іноді й катастрофічними для природних екосистем та біорізноманіття. Характер антропогенного впливу залежить від типу екосистеми.

Суттєвим фактором є вплив рільництва на сільськогосподарських землях, що прилягають до заказника. На деяких ділянках спостерігається розорювання та розорювання балок, що є неприпустимим. Наприклад, у пониззі 5-го Східного вибалку розорано смугу лучної долини, де був засіяний овес. Через забур'яненість та невідповідність умов для вирощування зернових, врожай зібрати не вдалося. Сусідство природних лучних біогеоценозів поряд з полями призводить до значного засмічення околиць різноманітними польовими бур'янами, такими як резеда жовта, щиріця, латук татарський, мишій зелений, осот польовий, чорнощир нетреболистий, гірчиця польова, амброзія полинолиста та інші подібні рослини [18, 23, 26, 28].

Окрім прямого механічного порушення цілинних ділянок, істотну загрозу являють хімічні фактори:

- пестициди (інсектициди, фунгіциди та гербіциди), які використовуються на прилеглих полях, потрапляють в екосистеми балок, отруюючи комах, ґрунтову мезофауну, дрібних ссавців, птахів та інших тварин;

- гербіциди не лише знищують рослини природних екосистем, але й негативно впливають на інші компоненти біогеоценозів.

На луках та лучно-степових ділянках, які домінують в заказнику, найпоширенішим видом антропогенного впливу є сінокосіння. Випас худоби зустрічається значно рідше і не перевищує допустимого рівня навантаження. Ознак перевипасу, таких як прогінні стежки, залисина, деградація травостою, не спостерігається. Сінокосіння, як правило, вибіркоче, що мінімізує його негативний вплив на лугові фітоценози [18, 23, 26, 28].

4.4 Еколого-економічна характеристика

Зважаючи на те, що на території, яка пропонується під заповідання не відмічено господарської діяльності, а також проектом не передбачено відчуження земель у населення витрати в цьому напрямку непотрібні. Також слід врахувати категорію заповідних територій, а саме «заказник місцевого значення» - то відповідно, що додаткові витрати з місцевого бюджету для облаштування заповідної території, створення нових робочих місць, тощо не потрібні.

Поряд з цим, заповідні території, що є важливою складовою системи охорони природи, виконують ряд важливих екосервісних функцій, що сприяють збереженню біорізноманіття та підтримці екологічної рівноваги у природних екосистемах. Перш за все, заповідні території є важливими джерелами води та регуляторами водного режиму. Їх гідрологічні системи регулюють рівень ґрунтових вод, запобігають повеням та забезпечують стабільність водних ресурсів у прилеглих територіях. Крім того, заповідні території виконують важливу функцію збереження ґрунтів та запобігання їх ерозії, що сприяє підтримці родючості ґрунтів та збереженню різноманітних екосистем. Друга важлива функція заповідних територій полягає в забезпеченні умов для збереження та відтворення видового складу та природних угруповань рослин і тварин. Завдяки відсутності антропогенного

впливу та збереженню природного середовища, заповідні території стають притулком для багатьох видів, включаючи ті, що перебувають під загрозою вимирання. Тут вони можуть безпечно жити та розмножуватися, сприяючи збереженню біорізноманіття планети. Крім того, заповідні території виконують важливу функцію збереження ландшафтної різноманітності та створення сприятливого середовища для відпочинку та відновлення здоров'я людини. Вони стають місцями для екологічного туризму та екскурсій, де люди можуть насолоджуватися природною красою та відкривати для себе унікальність та неповторність природних екосистем.

Таким чином, заповідні території відіграють важливу роль у збереженні природи та забезпеченні екосервісів, які є важливими для підтримки життя на Землі. Вони є важливими центрами збереження біорізноманіття та місцями, де люди можуть навчатися та досліджувати природу, щоб забезпечити її збереження для майбутніх поколінь. На сьогодні існує декілька методик щодо розрахунку вартості екосистемних послуг, але вони потребують залучення додаткових спеціалістів та можуть бути розглянуті в рамках окремого дослідження [18, 23, 26, 28].

РОЗДІЛ 5 ОХОРОНА ПРАЦІ

5.1 Оцінка ризиків та управління ними

Оцінка ризиків включає в себе ідентифікацію потенційних загроз для здоров'я та життя працівників, які можуть виникнути при організації та експлуатації ландшафтного заказника «Балка Чернеча». Для цього можна використати методи аналізу ризиків, такі як матриця ймовірностей та наслідків, аналіз певності та невизначеності, дерево рішень тощо.

Можливі загрози:

- фізичні та механічні ризики: травми внаслідок падінь, ударів, зіткнень з обладнанням або структурами;
- біологічні ризики: укуси,куси, контакт з отруйними рослинами або тваринами;
- хімічні ризики: вплив шкідливих речовин, які можуть бути використані у догляді за заказником або присутні у довкіллі;
- ергономічні ризики: зумовлені неправильною організацією робочих місць, що може спричиняти надмірне фізичне або психічне навантаження;
- психосоціальні ризики: стрес, викликаний умовами праці або взаємодією з іншими працівниками.

Уникнення ризиків: вживання заходів для уникнення небезпеки, наприклад, обмеження доступу до небезпечних зон. Зменшення ризиків: застосування заходів для зменшення ймовірності виникнення небезпечних ситуацій, наприклад, використання безпечного обладнання та технологій.

Передача ризику: у разі неможливості уникнення або зменшення ризику можлива його передача стороннім організаціям або страхування. Прийняття ризику: у разі, коли ризик вважається прийнятним і його вплив може бути контрольованим, його можна прийняти без додаткових заходів.

План управління ризиками:

- визначення відповідальних осіб: призначення осіб, відповідальних за реалізацію заходів з управління ризиками;
- розробка плану дій: визначення конкретних заходів для кожного ідентифікованого ризику;
- впровадження заходів: здійснення необхідних заходів для управління ризиками;
- моніторинг та аналіз ефективності: регулярний моніторинг реалізації заходів та їх ефективності для вчасного виявлення та усунення проблем [32-35].

5.2 Організація робочих місць та умов праці

Вимоги до організації робочих місць:

- зона робочого місця: визначення зони, де працівник буде виконувати свої обов'язки, з урахуванням безпеки та комфорту праці;
- обладнання робочого місця: встановлення необхідного обладнання для виконання завдань, з урахуванням безпеки та зручності працівників;
- організація робочого простору: розміщення обладнання та матеріалів у такий спосіб, щоб мінімізувати ризики травматизму та забезпечити зручність роботи.

Безпека на робочому місці:

- попередження травм: встановлення заходів безпеки для запобігання травмам на робочому місці;
- пожежна безпека: визначення заходів для запобігання пожежам та евакуації працівників у разі виникнення небезпечної ситуації;
- електробезпека: встановлення правил та процедур безпеки для використання електричного обладнання та устаткування [32-35].

5.3 Заходи з попередження нещасних випадків та професійних захворювань

Організація безпечних та здорових умов праці є ключовим аспектом у будь-якій діяльності, особливо коли мова йде про роботу в природному середовищі, яким є ландшафтний заказник "Балка Чернеча". Це вимагає комплексного підходу та ретельного планування, оскільки працівники можуть зіштовхуватися з різноманітними ризиками, включаючи фізичні травми, вплив небезпечних речовин та вірусів, а також стресові ситуації та психологічний дискомфорт.

Перш за все, важливо встановити чіткі внутрішні правила та процедури безпеки, які всі працівники повинні дотримуватися. Це включає організацію обов'язкових інструктажів з охорони праці та регулярні перевірки для переконання, що правила дотримуються.

Далі, необхідно забезпечити працівників необхідними засобами індивідуального захисту та навчити їх правильно їх використовувати, щоб зменшити ризик травматизму та контакту зі шкідливими речовинами.

Попередження професійних захворювань також важливе. Це включає регулярні медичні огляди працівників, аналіз їхнього стану здоров'я та усунення факторів, що можуть сприяти розвитку захворювань.

Крім того, важливо враховувати психологічний комфорт працівників. Стрес та невпевненість можуть негативно позначитися на продуктивності та загальному самопочутті. Тому необхідно встановити механізми підтримки та консультування для працівників у випадках, коли вони відчують психологічний дискомфорт або стрес.

Узагальнюючи, попередження нещасних випадків та професійних захворювань вимагає системного підходу та постійного контролю з боку керівництва та персоналу. Тільки завдяки цьому можна забезпечити безпеку та здоров'я працівників та підтримати ефективність роботи заказчика на високому рівні [32-35].

5.4 Організація медичного обслуговування

Організація медичного обслуговування для працівників ландшафтного заказчика "Балка Чернеча" є важливим аспектом забезпечення їхнього здоров'я та безпеки під час роботи. Це включає в себе не лише доступ до медичних послуг, а й організацію медичних оглядів, надання першої медичної допомоги, контроль за станом здоров'я та проведення профілактичних заходів.

Початковим етапом є визначення медичних закладів, які будуть співпрацювати з заказником, і укладання відповідних договорів. Для забезпечення безперебійного медичного обслуговування необхідно встановити графік та план медичних оглядів для всіх працівників, з урахуванням їхніх потреб та ризиків, пов'язаних з роботою.

Крім того, важливо організувати систему першої медичної допомоги на місці роботи, щоб надати ефективну допомогу у випадку травм або нещасних випадків. Працівники також повинні бути навчені правилам надання першої допомоги та використання медичних засобів.

Для попередження захворювань та травм важливо проводити регулярні медичні огляди та аналізувати медичну статистику. Це допоможе вчасно виявляти можливі проблеми та приймати відповідні заходи. Також необхідно організовувати профілактичні заходи, такі як вакцинація та інші профілактичні заходи, для зменшення ризику захворювань серед працівників.

Важливим аспектом є також забезпечення психологічної підтримки працівників, оскільки робота в природному середовищі може бути стресовою. Тому необхідно організовувати тренінги та семінари з психологічного здоров'я та надавати психологічну допомогу у разі потреби.

Узагальнюючи, ефективна організація медичного обслуговування є ключовим фактором у забезпеченні безпеки та здоров'я працівників заказника "Балка Чернеча" та може сприяти підвищенню їхньої продуктивності та задоволеності від роботи [32-35].

5.5 Організація психологічної підтримки

Організація психологічної підтримки працівників у сучасному робочому середовищі, особливо у таких специфічних умовах, як ландшафтний заказник "Балка Чернеча", стає все більш важливою. Забезпечення психологічного комфорту та стійкості працівників впливає на їхню ефективність та задоволеність роботою.

Перш за все, важливо визначити основні проблеми та потреби працівників у психологічній підтримці. Це може включати консультації з приводу стресу, тренінги зі стресоустойчивості та психологічні семінари.

Далі, необхідно організувати доступ до цих послуг та забезпечити конфіденційність та довіру між працівниками та психологами. Регулярні консультації та тренінги можуть допомогти працівникам ефективніше управляти стресом та підтримувати своє психологічне здоров'я.

Окрім цього, важливо створити психологічно здорову робочу атмосферу, де працівники почуваються підтримані та відчують підтримку від колег та керівництва. Це може включати заохочення співпраці та підтримки важливості психологічного комфорту на робочому місці.

Завершальним етапом є постійний моніторинг та оцінка ефективності програми психологічної підтримки. Це дозволить вчасно виявляти проблеми та коригувати стратегію роботи з психологічною підтримкою для досягнення найкращих результатів.

Таким чином, організація психологічної підтримки важлива для забезпечення психологічного комфорту та стійкості працівників в умовах роботи в ландшафтному заказнику. Це може сприяти підвищенню ефективності роботи та загальному покращенню якості життя працівників [32-35].

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Під час дослідження були отримані наступні результати, які і лягли в основу проекту створення заказника:

- на території балка «Чернеча» відмічено значну кількість представників рослинного та тваринного світу, які знаходять під охороною: 7 видів вищих судинних рослин, занесених до Червоної книги України (3-є видання); принаймні 45 видів відносяться до категорії медоносів; 34 видів комах, охороняються на Європейському, державному та регіональному рівнях; 17 видів теріофауни, охороняються на Європейському, державному та регіональному рівнях; 2 види риб мають міжнародний природоохоронний статус і занесені до II-III списків Бернської конвенції; 143 представника авіафауни знаходяться під охороною;

- слід відмітити, що ландшафти на території, яка досліджується добре збереглися та мають значну естетичну привабливість;

- поряд з цим, підчас досліджень було відмічено суттєвий зростаючий антропогенний тиск.

Виходячи з вище наведеного можна надати наступні рекомендації:

- на основі отриманих результатів подати клопотання щодо створення ландшафтного заказника місцевого значення «Балка Чернеча» Дніпропетровської області;

- заборонити випалювання стерні на сільськогосподарських землях, які розташовані навколо території балки, а також заборонити випалювання очерету та сухої трави ;

- сінокосіння не забороняти, але ввести повні обмеження, а саме, заборонити використовувати добрива, підрізати ґрунт та підсіювати трави;
- ввести певні регламенти щодо випасу худоби, уникати перевипасу на окремих ділянках з метою збереження природного біорізноманіття;
- на основі науково-обґрунтованих пропозицій дозволити визначений об'єм лікарських рослин на території заказника;
- з метою проведення еколого-просвітницької діяльності проводити пізнавальні екскурсії, спостереження за природою, також можливе створення екологічних стежок;
- навколо території заказника облаштувати спеціальні інформаційні стенди, позначки щодо території, яка заповідается, а також режим користування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992. Конвенцію ратифіковано Законом № 257/94-ВР від 29.11.94 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030#Text
2. Конвенція про водно-болотні угіддя міжнародного значення, головним чином як середовища перебування водоплавних птахів від 02.02.1971. Конвенцію ратифіковано Законом України «Про участь України в Конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів» від 29.10.96 № 437/96-ВР https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_031#Text
3. Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі від 19.09.1979. Ратифіковано Законом України № 436/96-ВР від 29.10.96. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_032#Text
4. Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин від 29.06.1979. Ратифікована Законом України № 535-XIV (535-14) від 19.03.99 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_136#Text
5. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини від 16.11.1972. Конвенцію ратифіковано Указом Президії Верховної Ради № 6673-XI (6673-11) від 04.10.88 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text
6. Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат від 22.05.2003. Рамкову конвенцію ратифіковано Законом України № 1672-IV від 07.04.2004 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_164#Text

7. Конвенція про захист Чорного моря від 1992. Конвенцію ратифіковано Постановою ВР № 3939-XII (3939-12) від 04.02.94. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3939-12#Text>
8. Директива Ради ЄС 92/43/ЄЕС від 21 травня 1992 року про збереження природного середовища, існування дикої флори та фауни, зі змінами і доповненнями, внесеними Директивами П 97/62/ЄС, 2006/105/ЄС та регламентом (ЄС) № 1882/2003. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987_004-92#Text
9. Директива Ради ЄС 97/62/ЄС від 27 жовтня 1997 року щодо пристосування до вимог технічного прогресу директиви 92/43/ЄЕС щодо збереження природних екосистем та дикої флори та фауни. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987_004-92#Text
10. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.2002 № 2456-XII <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>
11. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища України» від 25.06.91 № 1264-XII <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
12. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
13. Закон України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000 – 2015 роки» від 21.09.2000 № 1989-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1989-14#Text>
14. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21.12.2010 № 2818-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2818-17#Text>
15. Закон України «Про рослинний світ» від 09.04.1999 № 591-XIV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text>
16. Закон України «Про тваринний світ» від 13.12.2001 № 2894-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text>

17. Закон України «Про Червону книгу України» від 07.02.2002 № 3055-III <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3055-14#Text>
18. Виявлення територій, придатних для оголошення об'єктами природно-заповідного фонду / Олексій Василюк, Анастасія Драпалюк, Григорій Парчук, Дарія Ширяєва. За заг. редакцією Олени Кравченко — Львів, 2015, 80 с.
https://epl.org.ua/images/pdf/people/1767_EPL_Posibnyk_Fond_Zapovidnuk.pdf
19. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Дніпропетровщини [Текст] / В. В. Кучеревський ; НАН України, Криворіз. ботан. сад. - К. : Фітосоціоцентр, 2001. - 360 с.: фото. - Бібліогр.: с.346-350. - ISBN 966-7938-04-2
20. Тарасов В. В. Флора Дніпропетровської та Запорізької областей. Судинні рослини. Біолого-екологічна характеристика видів: Моногр. – Д.: Вид-во ДНУ, 2005. – 276 с.
21. Макаревський Феодосій. Матеріали для історико-статистичного опису Катеринославської єпархії /Упоряд. В.Г. Долгополого. – Д.: ВАТ «Дніпрокнига», 2000. – 1080 с.
22. Манюк В. В. Екологічна абетка Придніпров'я: [навч. посіб.] / В.В.Манюк. – Д.: АРТ-ПРЕС, 2008. – 80 с.
23. Манюк Вад. В. Модель екомережі для Степового Придніпров'я: підходи до проектування // Глобалізаційні процеси в природокористуванні. Матеріали наук.-практ. конф., 19-23 травня 2008 р. – Алушта: НПЦ "Екологія Наука Техніка", 2008. – С. 67-69.
24. Національний атлас України. – К.: ДНВП „Картографія”, 2008. – 440 с.
25. Менеджмент охоронних лісів України / За ред. Ю. Р. Шеляга-Сосонка. – К., 2003. – 298 с.
26. Методичні рекомендації щодо проведення естетичної оцінки території з метою заповідання (для працівників мережі установ Міністерства екоресурсів України, науковців, природо охоронців) / Упоряд. Пархісенко Л. В., Сесін В. А. – К., 2003. – 28 с.

27. Перелік видів рідкісних та зникаючих рослин Дніпропетровської області (затверджений рішенням облради від 20.10.2000 № 305-13/XXIII)
28. Положення про порядок оголошення заказників, пам'яток природи та заповідних урочищ (для працівників установ природно-заповідного фонду, установ Мінекоресурсів України, науковців, природоохоронців) / М. П. Стеценко, В. Є. Борейко, О. В. Гуцал та ін. – К., 2004. – 8 с.
29. Червона книга України. Рослинний світ/ за ред. Я.П. Дідуха. – К.: Глобалконсалтинг, 2009.– 900 с.
30. Червона книга України. Тваринний світ/ за ред. І. А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009.– 600 с.
31. Червоний список видів рослин і тварин Дніпропетровської області. (Затверджений рішенням обл. ради від 12.06.98 р. № 7.2/XXIII).
32. Техніка безпеки при польових дослідженнях: Навчальний посібник / За ред. М.В. Котова. Київ: "Центр навчальної літератури", 2012.
33. Безпека праці при виконанні досліджень у природних умовах: Методичні рекомендації / Упоряд. І.П. Воронова, Г.Г. Лещенко, І.В. Назарова та ін. Київ: "Видавничий дім "Слово", 2010.
34. Базові нормативи безпеки праці у сфері досліджень у галузі науки та техніки: Збірник. Київ: Міністерство охорони здоров'я України, 2017.
35. Закон України «Про охорону праці» від 14.10.1992 №2694-12 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text>.

Додаток А

Таблиця - Перелік видів комах на території балки «Чернеча», які охороняються на Європейському, державному та регіональному рівнях

№ п/п	Назва виду	Категорія
Європейський рівень (списки Бернської конвенції)		
1	<i>Zerynthia polyxena</i> (поліксена)	вразливий
2	<i>Lucaena dispar</i> (дукачик непарний)	вразливий
3	<i>Lucanus cervus</i> (жук-олень)	вразливий
Європейський рівень (червоні списки ЄС)		
4	<i>Lucaena dispar</i> (дукачик непарний)	вразливий
5	<i>Plebeius argyrognomon</i> (синявець Аргирогномон)	вразливий
6	<i>Formica rufa</i> (мурашка руда лісова)	вразливий
7	<i>Zerynthia polyxena</i> (поліксена)	вразливий
Національний (Червона книга України)		
8	<i>Lucanus cervus</i> Linnaeus, 1758 (Жук-олень)	рідкісні
9	<i>Xylocopa valga</i> Gerstaecker, 1872 (Ксилокопа звичайна)	рідкісні
10	<i>Bombus muscorum</i> Fabricius, 1775 (Джміль моховий)	рідкісні
11	<i>Bombus zonatus</i> Smith, 1854 (Джміль оперезаний)	рідкісні
12	<i>Pedestredorcadion equestre</i> Laxmann, 1770 (Вусач-коренеїд хрестоносець)	рідкісні
13	<i>Asilus crabroniformis</i> Linnaeus, 1758 (Ктир шершнеподібний)	вразливий
14	<i>Aromia moschata</i> Linnaeus, 1758 (Вусач мускусний)	вразливий
15	<i>Bittacus italicus</i> Müller, 1786 (Комарівка італійська)	вразливий
16	<i>Ipiclides podalirius</i> Linnaeus, 1758 (Подалірій)	вразливий
17	<i>Zerynthia polyxena</i> Denis et Schiffermüller, 1775 (Поліксена)	вразливий
18	<i>Papilio machaon</i> Linnaeus, 1758 (Махаон)	вразливий
Регіональний (перелік рідкісних видів Дніпропетровської області)		
19	<i>Carabus violaceus</i> Linnaeus, 1758 (Турун фіолетовий)	зникаючий
20	<i>Colias chrysotheme</i> Esper, 1872 (Жовтук золотистий (хризотеміда))	зникаючий

Продовження табл.

21	<i>Lycaena alchiphron</i> Rottemburg, 1775 (Дукачик фіолетови)	зникаючий
22	<i>Cupido minimus</i> Fuessly, 1775 (Синявець крихітний)	зникаючий
23	<i>Phymata crassipes</i> Fabricius, 1775 (Клоп фімата товстоногий)	рідкісні
24	<i>Lamia textor</i> Linnaeus, 1758 (Вусач-товстун вербовий)	вразливий
25	<i>Formica rufa</i> Linnaeus, 1761 (Мурашка руда лісова)	вразливий
26	<i>Meloë proscarabaeus</i> Linnaeus, 1758 (Майка звичайна)	вразливий
27	<i>Zygaena carniolica</i> Scopoli, 1763 (Красик астрагаловий)	вразливий
28	<i>Arctia festiva</i> Hufnagel, 1766 (Ведмедиця Геба)	вразливий
29	<i>Plebeius argyrognomon</i> Bergsträsser, 1779 (Синявець Аргирогномон)	вразливий
30	<i>Plebeius agestis</i> Denis et Schiffermüller, 1775 (Синявець могильний)	вразливий
31	<i>Argynnis pandora</i> Denis et Schiffermüller, 1775 (Підсрібник Пандора)	вразливий
32	<i>Lycaena dispar</i> Haworth, 1802 (Дукачик непарний)	вразливий
33	<i>Polyommatus thersites</i> Cantener, 1835 (Синявець Терсит)	недостатньо вивчений
34	<i>Maniola jurtina</i> Linnaeus, 1758 (Очняк Юртина (волове очко))	недостатньо вивчений

Додаток Б.

Таблиця – Характеристика видового складу теріофауни на території балки «Чернеча», які охороняються на Європейському, державному та регіональному рівнях

№ з/п	Українська назва	Латинська назва	Тип Біотопу	Еколог. комплекс	Охоронний статус		
					ЧСД	ЧКУ	БК
Ряд КОМАХОЇДНІ (INSECTIVORA)							
Родина Їжаків (Erinacidae)							
1	Їжак білочеревий	<i>Erinaceus concolor europaeus</i> (Martin, 1838)	Ліс	Л			+3
Родина землерийкові (Soricidae)							
2	Мідиця мала	<i>Sorex minutus</i> (Linnaeus, 1758)	Ліс	Л	+2		
3	Мідиця звичайна	<i>Sorex araneus</i> (Linnaeus, 1758)	Ліс	Л			
Ряд РУКОКРИЛІ (КАЖАНИ) (CHIROPTERA)							
Родина гладконосі (Vespertilionidae)							
4	Вечірниця руда	<i>Nyctalus noctula</i> (Schreber, 1774)	Ліс, Сел	Л		+	
Ряд ХИЖІ (CARNIVORA)							
Родина Псові або собачі (Canidae)							
5	Лисиця звичайна	<i>Vulpes</i> (Linnaeus, 1758)	Ліс, В	Е			
Родина Куницеви (Mustelidae)							
6	Куниця кам'яна	<i>Martes foina</i> (Erxleben, 1777)	Сел, Ліс	Л, Си			+3
7	Ласка	<i>Mustela nivalis</i> (Linnaeus, 1758)	Ліс, В	Л			+3
Ряд ЗАЙЦЕПОДІБНІ (LAGOMORPHA) (DUPLICIDENTATA)							
Родина заячі (Leporidae)							
8	Заєць сирій	<i>Lepus europaeus</i> (Pallas, 1778)	Ц-ст	Ст			+2
Ряд ГРИЗУНИ (RODENTIA)							
Родина Сліпаків (Spalacidae)							
9	Сліпак звичайний	<i>Spalax microphthalmus</i> (Guldenstaedt, 1770)		Ст			
Родина Вовчкові (Gliridae)							
10	Вовчок лісовий	<i>Dryomys nitedula</i> (Pallas, 1773)	Ліс	Л			+3
Родина мишині (Muridae)							
11	Миша польова	<i>Apodemus agrarius</i> (Pallas, 1778)	Ц-ст	Ст			
12	Мишка лучна	<i>Micromys minutus</i> (Pallas, 1771)	Ц-ст	Ст	+4		
13	Миша звичайна	<i>Mus musculus</i> (Linnaeus, 1758)	Ц-ст	Ст			
14	Миша курганцева	<i>Mus sergii</i> (Valch, 1928)	Ц-ст	Ст			
Родина хом'якові (Cricetidae)							
15	Нориця руда	<i>Myodes glareolus</i> (Schreber, 1780)	Ц-ст	Ст			
16	Нориця польова, або звичайна	<i>Microtus arvalis</i> (Pallas, 1778)	Ц-ст	Ст			
Ряд РАТИЧНІ (ПАРНОПАЛІ) ARTIODACTYLA –							
Родина оленячі Cervidae							
17	Сарна європейська	<i>Capreolus</i> (Linnaeus, 1758)	Ліс	Л			+3

Примітки: + – наявність; ЧСД – види тварин, що занесені до Червоного списку тварин Дніпропетровської області (2003) з указанням категорії; ЧКУ – види тварин, що занесені до Червоної книги України (2009); БК – види тварин, що занесені до Додатків 2,3 Бернської конвенції.

Типи біотопів: Ц-ст – цілинно-степові, Ч – чагарникові, Ліс – лісові, В – водно-болотні, Л – лучні, Сел – населені пункти.

Екологічний комплекси: Л – лісовий, Вб – водно-болотний, Е – еврибіонтний, Ст – степовий, Си – синантропний

Додаток В

Таблиця - Характеристика авіафауни заказника, що проектується «балка Чернеча»

№ п/п	Українська назва птаха	Латинська назва птаха	Екологічний комплекс	Характер перебування	Охоронні списки
1	2	3	4	5	6
1.	Велика чепура	<i>Egretta alba</i> (Linnaeus, 1758)	ВБ	ПР, ЛТ	БЕ, БО
2.	Сіра чапля	<i>Ardea cinerea</i> (Linnaeus, 1758)	ВБ	ПР, ЛТ	БЕ
3.	Руда чапля	<i>Ardea purpurea</i> (Linnaeus, 1766)	ВБ	ПР	БЕ, БО
4.	Білий лелека	<i>Ciconia</i> (Linnaeus, 1758)	ВБ	ПР	БЕ, БО
5.	Крижень	<i>Anas platyrhynchos</i> (Linnaeus, 1758)	ВБ	ПР	БЕ, БО
6.	Велика чирянка	<i>Anas querquedula</i> (Linnaeus, 1758)	ВБ	ПР	БЕ, БО
7.	Осоїд	<i>Fernis apivorus</i> (Linnaeus, 1758)	УЗ	ПР	БЕ, БО, ВА
8.	Чорний шуліка	<i>Milvus migrans</i> (Boddaert, 1783)	УЗ	ПР	ЄС, БЕ, БО, ВА, ЧУ, ДО
9.	Польовий лунь	<i>Circus cyaneus</i> (Linnaeus, 1766)	ЛУЧ	ПР, ЗМ	БЕ, БО, ВА, ЧУ
10.	Лучний лунь	<i>Circus pygargus</i> (Linnaeus, 1758)	ЛУЧ	ГП	БЕ, БО, ВА, ЧУ, ДО
11.	Очеретяний лунь	<i>Circus aeruginosus</i> (Linnaeus, 1758)	ВБ	ПР, ЛТ	БЕ, БО, ВА
12.	Великий яструб	<i>Accipiter gentilis</i> (Linnaeus, 1758)	ЛІС	ОС	БЕ, БО, ВА
13.	Малий яструб	<i>Accipiter nisus</i> (Linnaeus, 1758)	УЗ	ПР, ЗМ	БЕ, БО, ВА
14.	Зимняк	<i>Buteo lagopus</i> (Pontoppidan, 1763)	ЛУЧ	ПР, ЗМ	БЕ, БО, ВА
15.	Степовий канюк	<i>Buteo rufinus</i> (Cretschmar, 1827)	УЗ	ГП	ЄС, БЕ, БО, ВА, ЧУ
16.	Звичайний канюк	<i>Buteo</i> (Linnaeus, 1758)	ЛІС	ГП	БЕ, БО, ВА
17.	Орел-карлик	<i>Hieraaetus pennatus</i> (Gmelin, 1788)	ЛІС	ПР	БЕ, БО, ВА, ЧУ
18.	Великий підсоколик	<i>Falco subbuteo</i> Linnaeus, 1758	УЗ	ГП	БЕ, БО, ВА, ДО
19.	Малий підсоколик	<i>Falco columbarius</i> Linnaeus, 1758	УЗ	ПР, ЗМ	БЕ, БО, ВА, ДО
20.	Кібчик	<i>Falco vespertinus</i> Linnaeus, 1766	УЗ	ПР	МСОП, ЄС, БЕ, БО, ВА, ДО
21.	Звичайний боривітер	<i>Falco tinnunculus</i> Linnaeus, 1758	УЗ	ГП	БЕ, БО, ВА, ДО
22.	Сіра куріпка	<i>Perdix</i> (Linnaeus, 1758)	СТ	ОС	ЄС, БЕ
23.	Перепілка	<i>Coturnix</i> (Linnaeus, 1758)	СТ	ГП	БЕ, БО
24.	Фазан	<i>Phasianus colchicus</i> Linnaeus, 1758	УЗ	ОС	БЕ
25.	Деркач	<i>Crex</i> (Linnaeus, 1758)	ЛУЧ	ГП	МСОП, БЕ, ДО
26.	Малий пісочник	<i>Charadrius dubius</i> Scopoli, 1786	ВБ	ПР	БЕ, БО
27.	Чайка	<i>Vanellus</i> (Linnaeus, 1758)	ВБ	ПР	ЄС, БЕ, БО

Продовження табл.

28.	Лісовий коловодник	<i>Tringa ochropus</i> Linnaeus, 1758	ВБ	ПР, ЛТ	БЕ, БО, ДО
29.	Звичайний баранець	<i>Gallinago</i> (Linnaeus, 1758)	ВБ	ПР	БЕ, БО
30.	Слуква	<i>Scolopax rusticola</i> (Linnaeus, 1758)	ЛВ	ПР	БЕ, БО
31.	Звичайний мартин	<i>Larus ridibundus</i> Linnaeus, 1766	ВБ	ПР	БЕ
32.	Жовтоногий мартин	<i>Larus cachinnans</i> Pallas, 1811	ВБ	ПР	-
33.	Сивий мартин	<i>Larus canus</i> Linnaeus, 1758	ВБ	ПР	БЕ, ДО
34.	Припутень	<i>Columba palumbus</i> Linnaeus, 1758	УЗ	ГП	-
35.	Голуб-синяк	<i>Columba oenas</i> Linnaeus, 1758	УЗ	ПР	БЕ, ДО
36.	Сизий голуб	<i>Columba livia</i> Gmelin, 1789	СИН	ЛТ	БЕ
37.	Садова горлиця	<i>Streptopelia decaocto</i> (Frisvoldszky, 1838)	УЗ	ОС	БЕ
38.	Звичайна горлиця	<i>Streptopelia turtur</i> (Linnaeus, 1758)	ЛПС	ГП	БЕ
39.	Зозуля	<i>Cuculus canorus</i> Linnaeus, 1758	УЗ	ГП	БЕ
40.	Вухата сова	<i>Asio otus</i> (Linnaeus, 1758)	УЗ	ГП	БЕ, ВА
41.	Совка	<i>Otus scops</i> (Linnaeus, 1758)	УЗ	ГП	БЕ, ВА, ЧУ, ДО
42.	Хатний сич	<i>Athene noctua</i> (Scopoli, 1769)	СИН	ОС	БЕ, ВА, ДО
43.	Дрімлюга	<i>Caprimulgus europaeus</i> Linnaeus, 1758	УЗ	ГП	БЕ
44.	Чорний серпокрилець	<i>Apus</i> (Linnaeus, 1758)	СИН	ПР, ЛТ	БЕ
45.	Сиворакша	<i>Coracias garrulus</i> Linnaeus, 1758	СТ	ГП	МСОП, ЄС, БЕ, БО, ЧУ, ДО
46.	Рибалочка	<i>Alcedo atthis</i> (Linnaeus, 1758)	ВБ	ПР	БЕ
47.	Бджолоїдка	<i>Merops apiaster</i> Linnaeus, 1758	СТ	ГП	БЕ, БО
48.	Одуд	<i>Upupa epops</i> Linnaeus, 1758	УЗ	ГП	БЕ
49.	Звичайний дятел	<i>Dendrocopos major</i> (Linnaeus, 1758)	ЛПС	ОС	БЕ
50.	Сирійський дятел	<i>Dendrocopos syriacus</i> (Hemprich et Ehrenberg, 1833)	СИН	ОС	БЕ
51.	Середній дятел	<i>Dendrocopos medius</i> (Linnaeus, 1758)	ЛПС	ОС	БЕ, ДО
52.	Малий дятел	<i>Dendrocopos minor</i> (Linnaeus, 1758)	ЛПС	ОС	БЕ
53.	Берегова ластівка	<i>Riparia</i> (Linnaeus, 1758)	ВБ	ГП	БЕ
54.	Сільська ластівка	<i>Hirundo rustica</i> Linnaeus, 1758	СИН	ГП	БЕ
55.	Міська ластівка	<i>Delichon urbica</i> (Linnaeus, 1758)	СИН	ПР, ЛТ	БЕ
56.	Посмітюха	<i>Galerida cristata</i> (Linnaeus, 1758)	СТ	ОС	БЕ
57.	Малий жайворонок	<i>Calandrella cinerea</i> (Gmelin, 1789)	СТ	ГП	БЕ, ДО
58.	Степовий жайворонок	<i>Melanocorypha calandra</i> (Linnaeus, 1766)	СТ	ГП	БЕ, ДО
59.	Рогатий жайворонок	<i>Eremophila alpestris</i> (Linnaeus, 1758)	СТ	ПР, ЗМ	БЕ
60.	Лісовий жайворонок	<i>Lullula arborea</i> (Linnaeus, 1758)	УЗ	ГП	БЕ, ДО
61.	Польовий жайворонок	<i>Alauda arvensis</i> Linnaeus, 1758	СТ	ГП	БЕ
62.	Польовий шеврик	<i>Anthus campestris</i> (Linnaeus, 1758)	СТ	ГП	БЕ
63.	Лісовий шеврик	<i>Anthus trivialis</i> (Linnaeus, 1758)	УЗ	ГП	БЕ
64.	Лучний шеврик	<i>Anthus pratensis</i> (Linnaeus, 1758)	ЛУЧ	ПР	БЕ, ДО
65.	Червоногрудий шеврик	<i>Anthus cervinus</i> (Pallas, 1811)	ЛУЧ	ПР	БЕ
66.	Жовта плиска	<i>Motacilla flava</i> Linnaeus, 1758	ЛУЧ	ГП	БЕ
67.	Жовтоголова плиска	<i>Motacilla citreola</i> Pallas, 1776	ЛУЧ	ГП	БЕ
68.	Біла плиска	<i>Motacilla alba</i> Linnaeus, 1758	ВБ, СИН	ГП	БЕ
69.	Терновий сорокопуд	<i>Lanius collurio</i> Linnaeus, 1758	УЗ	ГП	БЕ
70.	Чорнолобий сорокопуд	<i>Lanius minor</i> Gmelin, 1788	УЗ	ГП	БЕ
71.	Сирій сорокопуд	<i>Lanius excubitor</i> Linnaeus, 1758	УЗ	ПР, ЗМ	БЕ, ЧУ, ДО
72.	Вивільга	<i>Oriolus</i> (Linnaeus, 1758)	УЗ	ГП	БЕ

Продовження табл.

73.	Звичайний шпак	<i>Sturnus vulgaris</i> Linnaeus, 1758	УЗ, СИН	ГП	-
74.	Сойка	<i>Garrulus glandarius</i> (Linnaeus, 1758)	ЛІС	ОС	-
75.	Сорока	<i>Pica</i> (Linnaeus, 1758)	УЗ	ОС	-
76.	Галка	<i>Corvus monedula</i> Linnaeus, 1758	УЗ, СИН	ОС	-
77.	Грак	<i>Corvus frugilegus</i> Linnaeus, 1758	УЗ	ПР, ЗМ	-
78.	Сіра ворона	<i>Corvus cornix</i> Linnaeus, 1758	УЗ	ОС	-
79.	Крук	<i>Corvus corax</i> Linnaeus, 1758	УЗ	ОС	БЕ
80.	Омелюх	<i>Bombycilla garrulus</i> (Linnaeus, 1758)	ЛІС	ПР, ЗМ	БЕ
81.	Волове очко	<i>Troglodytes</i> (Linnaeus, 1758)	УЗ	ПР, ЗМ	БЕ
82.	Лісова тинівка	<i>Prunella modularis</i> (Linnaeus, 1758)	УЗ	ПР	БЕ, ДО
83.	Солов'їна кобилочка	<i>Locustella luscinioides</i> (Savi, 1824)	ВБ	ГП	БЕ, ДО
84.	Річкова кобилочка	<i>Locustella fluviatilis</i> (Wolf, 1810)	ВБ	ГП	БЕ, ДО
85.	Лучна очеретянка	<i>Acrocephalus schoenobaenus</i> (Linnaeus, 1758)	ВБ	ГП	БЕ
86.	Чагарникова очеретянка	<i>Acrocephalus palustris</i> (Bechstein, 1798)	ВБ	ГП	БЕ, ДО
87.	Ставкова очеретянка	<i>Acrocephalus scirpaceus</i> (Hermann, 1804)	ВБ	ГП	БЕ
88.	Велика очеретянка	<i>Acrocephalus arundinaceus</i> (Linnaeus, 1758)	ВБ	ГП	БЕ
89.	Звичайна берестянка	<i>Hippolais icterina</i> (Vieillot, 1817)	ЛІС	ГП	БЕ, ДО
90.	Рябогруда кропив'янка	<i>Sylvia nisoria</i> (Bechstein, 1795)	УЗ	ГП	БЕ
91.	Чорноголова кропив'янка	<i>Sylvia atricapilla</i> (Linnaeus, 1758)	УЗ	ГП	БЕ
92.	Садова кропив'янка	<i>Sylvia borin</i> (Boddaert, 1783)	УЗ	ГП	БЕ
93.	Сіра кропив'янка	<i>Sylvia communis</i> Latham, 1787	УЗ, ЛУЧ	ГП	БЕ
94.	Прудка кропив'янка	<i>Sylvia curruca</i> (Linnaeus, 1758)	УЗ	ГП	БЕ, ДО
95.	Весняний вівчарик	<i>Phylloscopus trochilus</i> (Linnaeus, 1758)	ЛІС	ПР	БЕ
96.	Вівчарик-ковалик	<i>Phylloscopus collybita</i> (Vieillot, 1817)	ЛІС	ГП	БЕ
97.	Жовтобровий вівчарик	<i>Phylloscopus sibilatrix</i> (Bechstein, 1793)	ЛІС	ГП	БЕ
98.	Білошия мухоловка	<i>Ficedula albicollis</i> (Temminck, 1815)	УЗ	ГП	БЕ, БО
99.	Мала мухоловка	<i>Ficedula parva</i> (Bechstein, 1794)	ЛІС	ГП	БЕ, БО, ДО
100.	Сіра мухоловка	<i>Muscicapa striata</i> (Pallas, 1764)	УЗ	ГП	БЕ, БО
101.	Лучна трав'янка	<i>Saxicola rubetra</i> (Linnaeus, 1758)	СТ	ГП	БЕ, БО
102.	Чорноголова трав'янка	<i>Saxicola torquata</i> (Linnaeus, 1766)	СТ, ЛУЧ	ГП	БЕ, БО, ДО
103.	Звичайна кам'янка	<i>Oenanthe</i> (Linnaeus, 1758)	СИН	ГП	БЕ, БО
104.	Попеляста кам'янка	<i>Oenanthe isabellina</i> (Temminck, 1829)	СТ	ПР	БЕ, БО
105.	Звичайна горихвістка	<i>Phoenicurus</i> (Linnaeus, 1758)	ЛІС	ПР	БЕ, БО
106.	Чорна горихвістка	<i>Phoenicurus ochruros</i> (S. G. Gmelin, 1774)	СИН	ГП	БЕ, БО
107.	Вільшанка	<i>Erithacus rubecula</i> (Linnaeus, 1758)	ЛІС	ГП	БЕ, БО
108.	Східний соловейко	<i>Luscinia</i> (Linnaeus, 1758)	ЛІС	ГП	БЕ, БО
109.	Синьошийка	<i>Luscinia svecica</i> (Linnaeus, 1758)	ВБ	ГП	БЕ, БО
110.	Чикотень	<i>Turdus pilaris</i> Linnaeus, 1758	ЛІС	ПР, ЗМ	БЕ, БО
111.	Чорний дрізд	<i>Turdus merula</i> Linnaeus, 1758	ЛІС	ГП	БЕ, БО
112.	Білобровий дрізд	<i>Turdus iliacus</i> Linnaeus, 1766	ЛІС	ПР	БЕ, БО
113.	Співочий дрізд	<i>Turdus philomelos</i> C.L. Brehm, 1831	ЛІС	ГП	БЕ, БО
114.	Дрізд-омелюх	<i>Turdus viscivorus</i> Linnaeus, 1758	ЛІС	ПР	БЕ, БО, ДО
115.	Вусата синиця	<i>Panurus biarmicus</i> (Linnaeus, 1758)	ВБ	ОС	БЕ
116.	Довгохвоста синиця	<i>Aegithalos caudatus</i> (Linnaeus, 1758)	ЛІС	ОС	БЕ, ДО
117.	Ремез	<i>Remiz pendulinus</i> (Linnaeus, 1758)	ЛВ	ГП	БЕ
118.	Чорна синиця	<i>Parus ater</i> Linnaeus, 1758	ЛІС	ПР, ЗМ	БЕ
119.	Блакитна синиця	<i>Parus caeruleus</i> Linnaeus, 1758	ЛІС	ОС	БЕ
120.	Велика синиця	<i>Parus major</i> Linnaeus, 1758	ЛІС, СИН	ОС	БЕ
121.	Повзик	<i>Sitta europaea</i> Linnaeus, 1758	ЛІС	ЗЛ	БЕ

Продовження табл.

122.	Звичайний підкоришник	<i>Certhia familiaris</i> Linnaeus, 1758	ЛІС	ОС	БЕ
123.	Хатній горобець	<i>Passer domesticus</i> (Linnaeus, 1758)	СИН	ОС	-
124.	Польовий горобець	<i>Passer montanus</i> (Linnaeus, 1758)	СТ, СИН	ОС	БЕ
125.	Зяблик	<i>Fringilla coelebs</i> Linnaeus, 1758	ЛІС	ГП	БЕ
126.	В'юрок	<i>Fringilla montifringilla</i> Linnaeus, 1758	ЛІС	ПР, ЗМ	БЕ
127.	Зеленяк	<i>Chloris</i> (Linnaeus, 1758)	УЗ	ОС	БЕ
128.	Чиж	<i>Spinus</i> (Linnaeus, 1758)	ЛІС	ПР, ЗМ	БЕ
129.	Щиглик	<i>Carduelis</i> (Linnaeus, 1758)	УЗ	ОС	БЕ
130.	Коноплянка	<i>Acanthis cannabina</i> (Linnaeus, 1758)	УЗ	ОС	БЕ
131.	Звичайна чечітка	<i>Acanthis flammea</i> (Linnaeus, 1758)	УЗ	ПР, ЗМ	БЕ, ДО
132.	Снігур	<i>Pyrrhula</i> (Linnaeus, 1758)	ЛІС	ПР, ЗМ	БЕ
133.	Костогриз	<i>Coccothraustes</i> (Linnaeus, 1758)	ЛІС	ОС	БЕ
134.	Просянка	<i>Emberiza calandra</i> Linnaeus, 1758	СТ	ГП	БЕ, ДО
135.	Звичайна вівсянка	<i>Emberiza citrinella</i> Linnaeus, 1758	УЗ	ОС	БЕ
136.	Очеретяна вівсянка	<i>Emberiza schoeniclus</i> (Linnaeus, 1758)	ВБ	ГП	БЕ, ДО
137.	Садова вівсянка	<i>Emberiza hortulana</i> Linnaeus, 1758	СТ	ГП	БЕ
138.	Лапландський подорожник	<i>Calcarius lapponicus</i> (Linnaeus, 1758)	ЛУЧ	ПР, ЗМ	БЕ
139.	Пуночка	<i>Plectrophenax nivalis</i> (Linnaeus, 1758)	СТ	ПР, ЗМ	БЕ

Примітки: Екологічний комплекс орнітофауни: ЛІС – лісовий; УЗ – узлісний; ЛВ – лісоводний; ВБ – водно-болотний; ЛУЧ – лучний; СТ – степовий; СИН – синантропний вид. Характер перебування: ГП – гніздуєчий, перелітний; ОС – зустрічається протягом усього року; ЛІТ – зустрічається в літній період, але не гніздиться; ПР – пролітний (вид зустрічається під час сезонних міграцій); ЗЛ – залітний; ЗМ – зимуючий (спостерігається в зимовий період). Відношення до охоронних списків: МСОП – загальносвітовий Червоний список Міжнародного союзу охорони природи; ЄС – Європейський червоний список; БЕ – Бернська конвенція; БО – Бонська конвенція; ВА – Вашингтонська конвенція; ЧУ – Червона книга України; ДО – червоний список Дніпропетровської області.

Додаток Г

Таблиця - Характеристика батрахофауни та герпетофауни заказника «Балка Чернеча»

Латинська назва	Українська назва	Тип фауни	Еколог. комплекс	Статус на території	Охоронний статус		
					ЧСР	ЧКУ	БК
Amphibia							
<i>Caudata</i>							
<i>Triturus vulgaris</i>	Тритон звичайний	Є	Лв	Сумнівний	+4		
<i>Anura</i>							
<i>Bombina</i>	Жерлянка червоночерева	Є	Вб	Сумнівний			+
<i>Pelobates fuscus</i>	Часничниця звичайна			Дуже рідко			+
<i>Bufo viridis</i>	Ропуха зелена	Ср	П	Розсіяно			+
<i>Rana ridibunda</i> (<i>Pelophylax ridibundus</i>)	Жаба озерна	Є	Вб	Звичайна			
Reptilia							
<i>Squamata</i>							
<i>Sauria</i>							
<i>Lacerta agilis</i>	Ящірка прудка	Ер	У	Звичайний			+
<i>Serpentes</i>							
<i>Natrix tessellata</i>	Вуж водяний	Ш	Пв	Дуже рідко			+ 2
<i>Natrix</i>	Вуж звичайний	Ш	Лв	Не часто			
<i>Vipera ursinii renardi</i>	Гадюка степова східна	Ср	Уп	Не визначений		+	+ 2
<i>Coronella austriaca</i>	Мідянка	Є	Лу	Не визначений		+	+ 2

Примітки: + – наявність, ЧСР – види тварин, що занесені до Червоного списку тварин регіону (Дніпропетровська обл., 2003) з указанням категорій; ЧКУ – види тварин, що занесені до Червоної книги України; БК – види тварин, що занесені до Додатку 2 Бернської конвенції; типи фауни: Є – європейський зоогеографічний комплекс; Ср – середземноморський зоогеографічний комплекс; Ш – широкопоширений зоогеографічний комплекс; екологічний комплекси: Лу – узлісний лісовий комплекс; Лв – лісоводяний комплекс; У – узлісний комплекс; Уп – узлісно-польовий комплекс; Вб – водно-болотяний комплекс; П – польовий комплекс відкритих ландшафтів, степових цілинок, луки, агроценози.